

ДРАМСКА БАШТИНА

Ку
на
Ср

Драгомир Брзак

ЖРТВА

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Коло 14, књига 4

ISBN 978-86-80629-74-2

Издавач
Музеј позоришне уметности Србије
Институција од националног значаја
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник
Момчило Ковачевић, директор

Уредник едиције
Олџа Марковић

Приредио
Александар Пејчић

Лектура и коректура
Олџа Марковић

Припрема за штампу
Светозар Сџанкић

Штампа: Службени гласник, Београд

Тираж: 300 примерака

Штампање завршено: септембра 2014.

„Позориште је школа народна“

ЖРТВА

Слика из живота у 4 чина

Драгомир Брзак

приредио:
Александар Пејчић

Београд 2014.

Драгомир Брзак

САДРЖАЈ

О издању Брзакових драма	8
Уводне напомене	9
<i>Жрѝва</i>	12
Критичке напомене	120
Посебне напомене	120
Извори	122
Попис илустрација	123
Речник	124

О ИЗДАЊУ БРЗАКОВИХ ДРАМА

Пред читаоцима је критичко издање драма Драгомира Брзака које до сад нису штампане. Једино је комедија *Мика њрактѝиканѝ* објављена у периодичном издању Трговачке штампарије у едицији *Библиоѝеке за ѓрош* 1884. Међутим, сачувана је само прва и четврта свеска.

С обзиром на уређивачки концепт едиције *Драмска башѝина*, у издање није укључена Брзакова и Веселиновићева комедија *Ђидо*, као ни *Ивкова слава* коју је драматизовао са Стеваном Сремцем. У прошлом колу *Драмске башѝине* Станиша Војновић приредио је текст *Ивкове славе*, док је комедија *Ђидо* након 1908. године (Српска књижевна задруга) имала више различитих издања.

Драме су распоређене у пет књига по устаљеном уређивачком концепту *Драмске башѝине* и разврстане према времену настанка.

Као основни текст за приређивање узети су сачувани рукописи похрањени у Архиву Народног позоришта и у фонду Рукописног одељења Матице српске.

Нажалост, нису сачувани ни плакати, изузев представе *Мика њрактѝиканѝ*.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Међу сачуваним рукописима Драгомира Брзака нема других редакција (више извора текста). С обзиром на мање текстолошке захвате, ради се о варијантама, а не редакцијама како их класификује текстологија. У варијанте не улазе ортографске разлике (граматичке, лексичке особености) осим уколико значајније не утичу на смисао. Такође не улазе, додуше ретке, грешке у писању кад је након прецртане речи, слова, дописан правилан облик. Већи број интервенција у комедијама *Мило за драго* и *Олуја* граничи се с редакцијом текста, нарочито у погледу прецртавања, тзв. штриховања редитеља и аутора. Међутим, те интервенције усмерене су превасходно на сажимање радње и битније не утичу на смисао и тумачење, али могу бити корисне за испитивање генезе дела о чему ће бити речи у студији о Брзаковим драмама. Варијанте су обележене бројем код промењене речи, синтагме, реченице или изостављене реченице и пописане у фуснотама ради прегледности, лакшег, бржег увида у захвате измена. При томе читалац може пажњу усмерити само на основни текст без упоређивања варијанти.

У речницима су забележене архаичне и мање познате речи, као и страни изрази и преводи с француског, немачког и латинског језика.

У преношењу различитих интервенција у аутографима коришћени су следећи текстолошки знаци:

[], угласта заграда за прецртана слова, речи, синтагме, реченице или стихове.

Кад је реч, синтагма или реченица замењена другим обликом, у фусноти је дат пређашњи облик у угластој загради без приређивачке напомене и без угласте заграде у основном тексту. Само је у посебним случајевима дат испред заграде минимални контекст.

Уколико је реч прецртана и није замењена другом или је дошло до преобликовања речи или реченице испред заграде стоји напомена *прецртано*, а у основном тексту налази се угласта заграда.

Уколико је већи део текста прецртан, а није утврђено да је реч о ауторској интервенцији, прецртан текст је задржан у основном и стављен у угласту заграду, а у фусноти је приређивачки коментар: *Ширховано*. То су случајеви с комедијама *Мило за драго* и *Мика пракшиканй*. Уколико је доследно једна реч замењена другом, само се у фусноти наводи први случај уз приређивачев коментар: *Такође и у другим репликама*.

У случајевима кад је дошло до промене облика речи додавањем суфикса, у загради је само суфикс, нпр. јурну[ше]

< >, допуна приређивача, уметак приређивача у ауторов текст.

//, косим цртама, у овом случају, обележен је уметнут текст (ауторова интервенција).

[.]. поништено прецртавање.

[xxx], овим се обележава прецртана непочитана реч, синтагма или реченица.

Приређивачке напомене дате су курзивом. Овде се укључују и скраћенице/сигле за издање Трговачке штампарије (ТШ).

Текстолошки коментари (општи и посебни), извори текстова, речник, попис фотографија, факсимили рукописа и писмо Драгомира Брзакa доносе се у апарату издања на крају. Такође уз сваку драму дати су посебни коментари, као и уводне напомене са текстолошким знацима.

ЖРТВА

Слика из живота у 4 чина

Драгомир Брзак

Лица

Марко, богат трговац.

Стеван }
Иван } браћа, сестрићи Маркови

Пера }
Која } пријатељи Стеванови и Иванови
Милан }

Светозар, писар полицијски

Вељко, трговац, пријатељ Марков

Јован, слуга код Марка

Један жандарм

Милка }
Зорка } сестре, Маркове сестричине
Јелка }

Паулина, гувернанта Јелкина

Мара, собарица Маркова

Догађа се у Београду, у кући Марковој. Време садање.

Између првог и другог чина протело је 3 месеца; између другог и трећег 6 недеља; између трећег и четвртог година дана.

Чин први

Соба осредње намешћена с миндерлуцима и сћарим намешћајем. У средини велики сћо засћрвен белим чаршавом. На среди сћола велика кийа цвећа, а около йањири, чаше, флаше, и осћало йосуђе. С обе сћране у дну йозорнице йо двоја врайа. У йрочељу велики сахай и сћарински йорйрейи.

Марко хода око сћола, разгледа размешћај йосуђа и шмрка бурмуи. Јован намешћа йосуђе и сћолице. Мара брише йрашину, излази у друђе собе и ойей се враћа на йозорницу.

Појава I

Марко, Јован и Мара.

Марко

(Задовољан, смеши се.)

Тако, тако, мој стари Јоване! Данас покажи све што знаш, јер је ово најсвечанији дан у моме животу! *(Хода несћирљиво йо соби.)* Ух, ала ми се овај дан отегао у недоглед! Чисто бих полетео тамо премо Саве и Дунава, да леђима погурнем жељезницу, не би' ли што пре 'амо стигла!

Јован

Стићи ће, господару! Што се ви ради тога узнемирујете? Само се бојим да

Марко

(Прекида ља.)

Она не иде, но мили! *(Погледа на сахай.)* Ето, већ шест сати, а њих још нема!

Јован

Господару, жељезница у седам долази.

Марко

(Нес̄т̄р̄й̄љиво.)

У седам долази! У седам долази! Лако је теби говорити. Али да си ти, мој стари Јоване, на моме месту, ти не би тако говорио. Замишли, да већ 12 година нисам видео дечицу моје добре, моје једине, моје сироте сестре *(Вади мараму, ѿлаче и брише сузе.)* Љу-би-це! Јадна моја дечице!

Јован

(Јеца.)

Ето опет плачете, Господару! А ваша је покојна сестра умрла још пре 12 година.

Марко

(Кроз ѿлач.)

Јесте, Јоване; али после ње остадоше пет сирочади, да се потуцају од немила до недрага. *(Уздихе.)* Јадна моја дечице!

Јован

Дечица се нису потуцала од немила до недрага, Господару, јер сте им ви шиљали и капом и шаком. До сада сте више од половину вашег гднога имања похарчили на њихово васпитање. Ко зна, да ли су они вашу доброту корисно употребили ...

Марко

(Прекида га, благо.)

Ђути, Јоване, не греси душе! Лако је сирочад без оца и мајке наружити!

Јован

Ја их не ружим и не дај Боже, само велим да ...

Марко

(Бла̄го.)

Не знаш ти ништа шта велиш, мој Јоване! Оматорио си, немаш нигде никога свога па зато и говориш тако. Додуше, и ја сам остарео, старији сам од тебе; домаћица ми је умрла још пре 20 година; Бог ме није децом обдарио; али, ето, осташе петоро сирочади од моје једине сестре мо-је Љу-би-це, и то ми је све благо, које на овоме свету имам. Па, ако нећу за њих да се бринем, да за кога ћу? Док сам био млађи радио сам као кртица, и то сам само за њих радио. Бог ми је дао те сам стекао толико да бих могао још десеторо издржавати и на пут извести! Похарчили половину мога имања! Па нека харче! Има њихов ујкица и за себе и за њих доста блага. Јес, славе ми! (Бла̄го.) Чујеш, мој добри Јоване, немој више то да ми кажеш.

Јован

Али, Господару, нисам ја то из зле намере казао. Бог ми је сведок. Мене би убио онај хлеб, који сам у вашој кући појео. Педесет година је прошло како сам ја у кући вашој, Господару, и само молим једину милост од Бога, да ми ви, Господару, очи заклопите. Што је ваше, ја не делим од срца свога. Истина, ја сам слуга ...

Марко

(Прекида ља. Бла̄го.)

Ниси ти слуга, ти си мој пријатељ, мој брат, добри мој Јоване! Ти си уза ме педесет и толико година и ја тебе не делим од мога најрођенијега. Дакле, мој драги Јоване, дечица моје сироте Љу-бице, то су наша дечица и ми обоје треба да се старамо да им у свачему уместимо и уговоримо.

Јован

(Тронушо.)

Хвала вам, добри Господару! Ви сте најбољи и најплеменитији човек на овоме свету. Када сте ви задовољни, ја сам онда најсрећнији. Ваша жеља за ме је светиња!

Марко

(Бла̑о.)

Тако, мој стари, добри Јоване! Знао сам ја, да си ти ваљан човек. Нажалост, данас су све ређи и ређи такви не послужитељи, но пријатељи наших поштених домова. Свет је данас мало другачи постао. Не велим да је то са неваљалства, но са тога, што су се данас и потребе животне измениле.

Јован

Па баш с тога ја малочас и поменух оно о васпитању ове наше дечице, Господару. Ваша сестра, покојна г-ђа Љубица – Бог да је прости – умрла је још пре 12 година. Њезина дечица остадоше сирочићи јер им отац, пре мајке, оде Богу на истину. Ви се племенито примисте сирочића, као да вам рођена деца беху, и одведосте их /код странаца/¹ у школу на васпитање, јер и ви немадосте никога у кући, који би их упућивати могао. Ви плаћате за њих грдне суме и одиста сте их царски издржавали. Они су живели и учили се тамо боље, но да су им родитељи живи. И, ето, сад их позвасте да вам кући дођу ...

Марко

(Прекида ља.)

Јесте, Јоване. Много сам их се зажелео. Остарео сам и много ороноу. Осећам да нећу још дуго, па сам рад, да их око себе покупим. Девојке хоћу да разудам а мушкарце на посао да упутим. Ја не знам шта су они тамо учили, али, ето, ја имам велико имање, па нека само надзиравају и заповедају. Имаће да уживају као мало који. Сем тога, мој добри Јоване, право да ти кажем, већ ми дотужа ова самоћа. Уби ме ова бећарска чамотиња. Док сам млађи био, могао сам и подносити, али сад баш не иде више. Хоћу,

¹ Умејинујо, изнад.

да ми кућа мало оживи и на младост замирише. Доста смо се нас два грбава маторца по њој ширили! (*Смеје се доброћудно.*)

Јован

Тога се баш и бојим, Господару. Ми смо навикли на наш једнолики живот. Од смрти ваше покојне г-ђе домаћице – Бог да је прости! – у вашој се кући није ништа изменило. Ја сам свикао све ваше жеље, све ваше прохтеве и испуњавам их исто онако, као и пре петнаест, двајест година. Ја знам на минуто кад једете, кад лежете и устајете, кад у варош или на циглану излазите, кад по кирију идете, када с наполичарима диваните. Али, кад наша девица у кућу дођу, све ће се то изменити. Младост је у свачему одвојила. Њихове су жеље сасвим различите од навика нас старих бећара. И ја се бојим, Господару, да ће вама тешко бити да се сада на некакав други живот навикавате.

Марко

(*Смеје се доброћудно.*)

Не бој се, мој стари и паметни Јоване! Све ће ићи као подмазано. Ја сам на све то мислио и све смислио. Стевана ћу послати да се бочи с наполичарима и да надзирава раденике; Иван ће ићи да купи кирију и да води бригу око подрума; Милка ће пазити на домазлук; Зорку ћу у кујну, а мезимица Јелка надгледаће башту и трчкараће ми овуда по собама као голубица. Ја и ти увући ћемо се у наше две собице, као матори курјаци у јазбину, па ћемо отуда гледати нашу веселу пилеж. (*Смеје се.*) Ха-ха-ха! Чисто те гледам како си опустио нос па се самога себе стидиш за ову твоју бојазан! Ха-ха-ха! Али само нека једном дођу! (*Гледа на сахат.*) Славе ми, овај сат не ради! Е, баш нећу жив дочекаати седам сати.

Јован

(*Замишљено.*)

Све је то лепо, Господару, ваш је распоред одиста прекрасан, али да ли ћете га и остварити моћи? На сваки начин ту ће ваљати и

наша дечица коју реч да кажу. Да ли ће они пристати на ваш распоред? Ви сте навикли да рано лежете и рано устајете, а данашња младеж од ноћи прави дан ...

Марко

(Прекида га.)

Ко? Зар наша дечица? (Смеје се.) Иди, Јоване, откуда ти то на памет пада?

Јован

Па они су вам сами писали како се тамо по баловима и забавама проводе. Ви сте ми свако њихово писмо читали.

Марко

(Збуњено.)

Оно ... јесте ... писали су ми ... али знаш ... овај ... (Весело.) Па, дабогме, Јоване, они су тамо били на забавама, а те се њима забаве држе у оном заводу, где су и на стану били, а ти су заводи, знаш, Јоване, приватне куће, као и ова наша. Није то, на прилику, кафана или тако што, но права приватна домаћинска кућа. Па што се не би у својој кући забављали?

Јован

Добро, Господару. А ако наша дечица затраже да се и овде, у нашој кући, забављају и да балове граде, шта ћемо онда да чинимо?

Марко

О, мајковићу, баш си ти чудан Јоване! Па и ми ћемо с њима на балу седети.

Јован

(Зачуђено.)

Ко, зар ми?!

Марко

(Смеје се.)

Па ми, наравно. А као зашто не би с нашом дечицом седели?

Јован

Лепо, Господару, али ви заборављате да увек по неколико дана одболујете кад ноћу мало подуже поседите.

Марко

(Смеши се.)

Видећеш ти да ми неће баш ништа бити.

Јован

Камо срећа, Господару. Само се бојим да ви не будете често ноћу узнемиравани.

Марко

Како то мислиш?

Јован

Мислим, ако Стеван и Иван почну ноћу по каванама ићи и забављати се.

Марко

(Смеши се.)

Тога се не бој, мој добри Јоване. Стеван и Иван пишу ми да у кавану још ни заварили нису.

Јован

А зашто сте им до сада толико и толико пута грдне рачуне плаћали?

Марко

(Смеје се.)

Па за књиге њихове, бог те видео, Јоване! Видећеш да ће ти синови мајчини стотинама стотина књига собом довући. Увек сам се плашио због тога њиховог силног читања, па сам им често

писао и молио их да не читају много, јер се од многог читања кваре и очи и прса.

Јован

Па, ипак, Господару, ја мислим да те силне књиге не коштају баш тако много новаца.

Марко

Како не коштају? А знаш ли ти, Јоване, да има књига, којима је цена по 100, 150 форината, као што ми Стева и Ива пишу? Сад узми неколико таквих књига, па ћеш видети колика ће сума изаћи. Ја, шта ти мислиш?! Додуше, њима нису баш потребне такве књиге, јер ја нећу давати њих ни у докторе, ни у адвокате, али шта ћеш им, кад су деца жељна науке, па хоће да уче.

Јован

Све је то лепо, Господару, само ја се бојим да они баш с тога нису ништа ни научили. Ко рачунају: има у ујке пара, па шта ће нам да учимо.

Марко

И има, Јоване, и има. Нека су ми они онако од реда, нека су вредни и чуварни, нека су добри и скромни, па ће све добро бити. Ја сам за њих текао, а они нек само знају ту тековину сачувати, па им никакве књиге неће требати.

Јован

А ако не буду такви, Господару?

Марко

Мора да буду, Јоване, јер их ја толико волим, да друкчије не може ни да буде. Дакле, немој у то ни најмање сумњати, мој добри Јоване! Додуше, свет се много изменио, нема више оних старих добрих времена, кад је човек могао са мало капитала, али са много труда чуда да гради. Сада је све другаче, зато су и потребе

веће. Уместо наши старих дућанчића с ћепенцима, сада су се сазидале грдне болте с изложима и галеријама, али зато ми у старо време нисмо ни знали шта су то вексле и менице, које сада даве толике трговце. Ми смо у старо време све „ново за готово“, а ови сада морају само за њихове рачуне нарочите момке и књиговође да држе, зато и велим, да се сада свет изменио. Но, хвала Богу, мојој дечици неће то ништа требати. Нека они само мене слушају, па никад боље. (*Гледа на сахати.*) Али, до беса, ја се с тобом заговорио, а време пролази! Чудим се само, где ли је Вељко до сада! Знаш да сам га молио да пред вече к мени дође, па да га пред дечицу пошаљем, да их он уместо мене на станици дочека, јер ја сам рад да моју дечицу овде, у мојој кући, сачекам и ижљубим. Па, ето, још га нема.

Јован

Па има још времена, Господару. Зна ћир Вељко кад је време. Што да на станици узалуд чека?

Марко

(*Хода несирљиво њо соби.*)

Али већ је време, кад ти кажем! Може још и одоцнити, а знам да ће дечици чудновато бити ако их нико не дочека, па куда ћу онда да се девам! О, боже, још ћу морати сам на станицу ићи.

Јован

А – а – а, Господару, то вам нећу никако дозволити. Као што сте казали, биће најлепше да ви дечицу на вашем прагу дочекате. Причекајмо још мало, ћир Вељко ће зацело доћи.

Марко

(*Доброћудно.*)

Е, добро, добро, ја морам тебе увек да послушам, а баш ниси ништа паметнији од мене!

Јован

(С њребацовањем.)

О, Господару!

Марко

(Смеши се.)

И ти ниси ништа више од часловца изучио, као год и ја! Зар није тако?

Јован

Тако је, али ...

Марко

Лепо, знаш шта ћеш да кажеш. Оставимо то за други пут. Сад имамо преча посла. Само да ми је ...

(Чује се куцање на вратиима.)

Марко

(Тргне се.)

А-ха, ето га, једва једном! Слободно!

Појава друга

Вељко и ѡређашњи.

Вељко

Добро вече, желимо!

Марко

Бог и сви свети! А где си ти до сада, побогу, брате?

Вељко

(Зачуђено.)

Како, где сам? Па, ево ме! Нисам ни обећао пре доћи, а има још доста времена.

Марко

Како има, кад је већ пола седам прошло, а у седам влак долази.

Вељко

Јест' у седам, али по средњоевропском времену.

Марко

Како те опет средњоевропско време снашло! Седам је сати, па било то овде или у Азији!

Вељко

Ђути кад не знаш. Кад је по средњоевропском времену седам сати, онда је код нас пола осам. Ето, то ти је сва мудрост! Но боље успите ми чашу ракије, но што ме тако гледате, па да идем за послом.

Јован му усје ракију и њослужи и Марка и Вељка.

Марко

Добро, добро, ти ми се увек правиш паметан, а овамо те не би ни у калуђере примили!

Вељко

Море, камо срећа да ме хоће у калуђере, бар би се оне бабе курталисао.

Марко

Ђути! Не греси душе! Не знаш ти још шта је то самовање. Видиш мене и Јована, као два осечена пања! Али, батали то, но да гледамо за чим смо. Јеси ли погодио кола?

Вељко

Нисам. Погодићу сад, кад пођем на станицу.

Марко

Узми двоја, јер ће једна мало бити.

Вељко

Добро, узећу.

Марко

Погоди и таљиге за пртљаг. Знам да ће моја дечица много ствари имати. Нарочито ће Стева и Ива сијасет књига довући.

Вељко

(Прсне у смеј.)

Књига?! Ха-ха-ха! Од тога ће те Бог сачувати! Тешко да ће и записнице у џепу имати.

Марко

Како ти то мислиш?

Вељко

Па тако – лепо! Неће ту од књига ни помена бити. Ваљда су луди да код пара купусаре са собом вуку.

Марко

Е, видећеш!

Вељко

Видећеш и ти.

Марко

Добро, добро! Знам ја да си ти стари тврдоглавац. Нећемо се о томе препирати. Боље иди па гледај твој посао.

Вељко

Ја одох! А ти спремим полицу где ћемо књиге дечије сложити! Ха-ха-ха! *(Оде.)*

Појава трећа

Пређашњи без Вељка.

Марко

(Смеје се.)

Е, јес' несретник овај Вељко! Такав је од како га знам. Да не живимо као рођена браћа, више бих се пута на њега баш и наљутио, али овако – не могу! А кад види књиге дечије, збунује се као пиле у кучине! Ха-ха-ха! *(Окрене се мари собарици.)* Је ли, Маро!

Мара

Извол'те, Господине!

Марко

Је ли све већ у реду?

Мара

Јесте.

Марко

Јесу ли собе за госпођице намештене?

Мара

Јесу.

Марко

А за мушкарце?

Мара

И за њих је све у реду.

Марко

Е, лепо, лепо, дете моје. *(Јовану.)* Хајдемо, Јоване, да видимо и последњи пут, је ли све намештено како ваља, па ћемо се онда 'амо вратити да нашу дечицу дочекамо. *(Оде с Јованом.)*

Појава четврта

Мара

(Сама. Гледа за њим.)

Сиромах старац! Баш нигде мира нема! А добар је као добар дан. Тек ме је пре два-три дана у службу узео да госпођице послужујем, па сам се у овој кући тако привикла, као да сам годинама у њој. Само да ли ће госпођице и млада господа бити тако добри, као ова божија душа, овај стари ујка њихов? По слици коју сам видела, морају деца врло лепа бити, нарочито онај враголасти Иван; е има очи и брчиће, да бих их чисто појела. Старији, Стеван, изгледа ми мало озбиљнији, али онај млађи, онај Иван, мора бити да је нека велика лола и неко спадало од света. А ја баш таквог и волем! А, право да вам кажем, и нашто ми је мушко кад се укипи као преподобни Авакум! Ето, ја, на прилику, кад бих била мушко, ја бих терала белу лолу, да би све пуцало! Бих, здравља ми! (Смеје се.) Боже, ала ће то бити комендија ако ове наше госпођице стану живети онако „а ла грос“! Овај наш стари добри господин живи са својим Јованом као бубица; жив се не чује. А кад дођу госпођице, бар ћу се и ја мало провести, Овако ми цела кућа, Боже ми опрости, мирише на манастир. Додуше, мени и овако није хрђаво, плата добра, а посла мало; али тек ... тек ... Па, онда онај Иван с малим брчићима (Смеје се.) Ха-ха-ха! Баш сам луда! Шта ме се опет тичу Иванови брчићи? Далеко им лепа кућа! (Намешта њо асјалу.) Да наместим ја ово боље. Ко зна, какве су госпођице оштроконђе. Главно је, да су у први мах задовољне, а после ћемо лако. (Ойет намешта и брише.)

Појава пета

Марко, за њим Јован, Мара.

Марко

(Задовољно.)

Тако! Све је у реду! Потпуно сам задовољан, дете моје! Ово оделење је, дакле, за госпођице, а оно тамо преко пута за господу. Ја и Јован ћемо у оне наше две ћелијице из авлије. Само, пази, дете моје, да си увек око женскадије, да њима ништа не фали, а ја и Јован ћемо лако с мушкарцима на крај изаћи. Е, сада нека изволе доћи! Једва чекам да ми кућа оживи. Чисто гледам моју дечицу, како су се сабили у гомилу околу мене, па ћућоре као тичићи у гнезду. На пољу дува ветрина па шиба снежним пахуљицама о прозоре, а ја се с мојим старим Јованом раскравио на топлим, нежним зрацима цветне младости дечице наше! *(Јован брише сузе.)* Пет! Ко да чујем кола! *(Слуша.)* Ах, није ... преварио сам се! *(Ходе њо соби.)* О, Боже! Та само да већ једном дођу! И то ђаволско европско време! Шта нам је корсем то требало! Ето, седам сати већ прошло, дечица би већ овде била, да није тога европског времена! *(Слуша.)* Све ми се чини да кола јуре! Ух, кад бих овако дуго чекао, полудео бих! Деде, Јоване, наточи ми чашицу ракије, баш сам сустао *(Узгледа Јована како брише сузе, кад му ракију додаје.)* А шта је теби, Јоване? – Добро, добро, знам већ! Од радости, је ли? Ето, видиш, и ја *(Јеца.)* Од радости! *(Брише сузе.)* Али, оставимо се тога сада. Децу треба с радосним лицем да дочекамо. *(Пије.)* Боже, мора бити да су већ велики порасли! Знаш ли, Јоване, кад си их отуда носио и с њима се играо, били су оволишни?

Јован

Памтим, Господару. А ко би још то заборавио?!

Марко

Е-е, али деца расту. Оне женске мазе сад су ми већ ујкине удаваче, а она два шипарца сад су већ и бркове усукали. Ала, Јоване, кад нас овако маторе стану муштрати, биће од нас трке по кући! (Обојица се смеју.) Шта велиш?! (Тргне се и скочи.) Пст! Ето их!

Јован

Али, још их нема, Господару. Немојте их тако често спомињати, јер ће љутити доћи.

Марко

Љутити? А што, љутити, Јоване! Бре нека само пробају! ...

Јован

(Посмешљиво.)

Ко бајаги! А шта би им корсем учинили?

Марко

Ко? Је л' ја? (Врћи главом.) Е, не знаш ти још мене! (Слуша.) Пст! Ево их! Кола стадоше! (Трче њо соби и он и Јован.) Брже! Јоване! Брже! Отвори врата, да се види на степеницама! Та, брже, забоба! Маро, трчи доле да прихватиш ствари! (Мара испрчи на њоље.) О, Боже! Ето их, већ! Јоване, весели брајко, што си се смрзнуо! Ти опет плачеш! А-а-х!

(Јеца и њришрчи врајима. Врајиа се нагло ошворе. У собу ушрче: Милка, Зорка, Јелка, Сјеван и Иван. За њима улази Паулина, а за овом Мара са њуним рукама сјвари и Вељко најшварен силним сандуцима и куицијам. Најослейку два кочијаша уносе жрдне сандуке, сјушијају на ѡијос и излазе. За време ѡјаве Мара чесјо ѡушја излази најоље и уноси сјвари у собу. Сви елејанјно обу-чени. Милка и Зорка имају лорњей о врају.)

Појава шеста

Марко, Јован, Вељко, Милка, Зорка, Јелка, Стеван, Иван, Паулина и Мара.

Милка, Зорка, Јелка, Стеван, Иван

(У један мах.)

Ујкица наш мили! *(Загђе ле ђа.)*

Марко

(Рашири руке.)

Моја драга дечице. *(Грли их.)*

Стеван

Па, како си нам, наш мили и добри ујкице? Ми смо веома, веома срећни, што те здрава и весела видимо! *(Љуби ђа у руку.)*

Марко

(Ошуре сузе.)

Добро је, добро је, дечице моја мила! Само кад сте ми већ једаред дошли; сад не марим да умрем. Е, е, да је ваша покојна мајка сада жива, да вас види! *(Брише сузе.)*

Иван

Ми нисмо нашу мајку честито ни запамтили. Ти си нам, наш добри ујкице, био и отац и мајка; ти си нас однеговао и очувао; ми теби имамо за све да благодаримо!

Јован

(За све време обилази око њих, загледа их и брише сузе.)

Марко

И овоме овде *(Показује на Јована.)* И овоме овде! Он вас је све на рукама носио и љуљшкао.

Сви погледе на Јована. Милка и Зорка мету лорњети на очи. Јован се склања постојећено у сирани.

Милка

А, ко је ово, ујкице?

Марко

Па, зар га не познајете?! То је наш добри Јован! Мој стари пријатељ и послужитељ! Пружите му руке дечице моја!

Милка, Зорка, Јелка, Стеван, Иван

(У један мах.)

А-а! Та-а-ко!

(Окрећу достојанствено главу од њега.)

Марко

(Озбиљно.)

То не ваља, дечице! То ништа не ваља! Благодарност је истина ретка, али племенита воћка.

Јован

(Благо.)

Они су заборавили, Господару. Кад је то себе било. А деца брзо заборављају! Нека, нека, Господару!

Марко

(Весело.)

Право велиш, Јоване! Чекај, сетиће се они! *(Окрене се њима.)* Па, делате, да вас се нагледим. *(Измиче се мало од њих и гледа их.)* О-хо! Колики сте ми нарасли! Па како сте ми леви! Гледај ти ове моје наполичарке, па ове удаваче, па ове моје мезимице! *(Гри их редом.)*

Милка

Уф, ујкице, ала ви миришете на ракију! *(Меће мараму на нос.)*

Марко

Јоване, од сутра ми више нећеш давати ракије да пијем!

Зорка

И на бурмут! Уф! (*Зайуши нос.*)

Марко

И бурмута ми више нећеш куповати!

Јелка

Ујкице, ви сигурно носите у џепу оне гадне шарене мараме за бурмут?

Марко

(*Наивно.*)

Јесте, дете моје! Ево је! (*Извади из џепа велику шарену мараму.*)

Јелка

(*Смеје се.*)

Пфи! Ала је то гадна марама! То само кочијаши носе!

Марко

Јоване, сутра одмах иди у болту, да ми купиш fine беле мараме.

Јелка

Од батиста.

Марко

Та да, од батиста.

Стеван

И цилиндар.

Марко

(*Тргне се. Весело.*)

И – и – ци – лин – дер!

Иван

И рукавице.

Марко

И рукавице! (*Кицоши се.*) Па ви од мене 'оћете да направите правог кицоша! Лепо, лепо! Кад с мојом дечицом изађем у варош, нека свако каже: „Гле старога Марка како се наругушио као ћуран међ пилићима!“ (*Смеје се.*) Ха-ха-ха!

Јелка

Али ја 'оћу и клавир!

Марко

Па добро, добро, дете моје, има још дана!

Јелка

Али ја хоћу сад одмах, одмах. (*Плаче.*) С места хоћу клавир! (*Удара ноћом несипрљиво.*)

Паулина

(*С ѿребацивањем.*)

Али, мадмоазел хелѐн! ...

Марко

(*Који сад угледа Паулину.*)

А, ко вам је ово, дечице!

Милка

То је Јелкина гувернанта. Ми смо вам писали о њој, зар се не сећате?

Марко

Да, да сећам се. Е, лепо, лепо!

Стеван

Једна одлична учитељица!

Паулина

Мерси, мосије Етијен!

Марко

Врло добро! Врло добро! Баш ми је мило, што сте се на тако добру женску намерили!

Вељко

(Који је дойле нејрестјано у сйрану сйајао, йрејоварен сйварима.)

Али забога и побогу! Кад ћете се већ једаред смиловати да ме растоварите! Ваљда хоћете да ме ове ствари пригњече на патос као какву лепињу.

Марко

(Прийрчи Вељку.)

Е-не! А што то не спустиш на патос, Бог те видео! *(Помаже му с Јованом да сйусији сйвари.)*

Вељко

(Одахне.)

Ух, браћо! Шта знам ја, можда има унутра ствари, које се могу полупати *(Седне на сйолицу.)* Ух!

(Сви се смеју. За време овога целога говора Иван уйојреби йрилику кад нико не гледа, йа йомилује Мару йо образу.)

Милка

(Разгледа на лорњеи йо соби.)

П-хи! Какав је ово страشان старински намештај! Па ови препотопски миндерлуци и ове сламне столице! Којешта! Ми ћемо морати све то друкчије да наредимо и наместимо!

Марко

Лепо, лепо, дечице моја! Имамо времена за све. Све ће бити како ви хоћете. Сад треба да се мало умијете, па онда да повечерамо, јер знам да сте гладни кô курјаци!

Зорка

Па и ви, ујкице, треба да се мало уљудите. Какве су то хаљине на вама, као џакови.

Марко

Ама добро, кад вам кажем. Боже здравља, биће свега. Маро, одведи госпођице у њихове собе, а ти, Јоване, покажи овим мојим војницима њихово оделење. Хајд' напред, очистите се мало, па се одмах вратите 'амо да повечерамо и да се мало поразговоримо. Хе-е, имам много што-шта с вама да диваним! Само похитајте, јер смо ја и мој прика Вељко прилично огладнели. Ја од радости, а Вељко од теглења! (*Смеје се.*)

(*Сви се смеју. Мара са женскињем одлази лево, а Јован с мушкарцима десно.*)

Појава седма

Марко и Вељко.

Марко

(*Гледа радосно за њима.*)

Дивна дечица! Не могу сит да их се нагледам! Па још кад помислим да сам ја то однеговао и очувао, хоће срце да ми искочи од радости. Благо мени, шта сам дочекао!

Вељко

(*Гледа га и маше главом.*)

Е, мој брате и пријатељу! Умери се ти мало у радости и отари боље очи марамом. Немој баш толико да повлађујеш овој деци.

Прво што су још млада, а друго, што још не знаш шта они у својим грудима носе. Твоја и сувишна попустљивост и доброта може им само од штете бити. Очекуј мало, док их боље проучиш, па онда ради, како ће за њих најбоље бити. Неће бити ни теби ни њима од штете!

Марко

(Доброћудно.)

Остави се ти мене, Вељко. Знаш ја шта радим. Остарео си, па и не знаш шта говориш.

Вељко

(Посмешљиво.)

Гле, молим те, а ти си ми млад!

Марко

Нисам млад, али су ме деца ова подмладила. Јест', ја хоћу све на њихову вољу да оставим. Хоћу да се они још за живота мога науче кућењу и самосталном животу. Хоћу да знају овим малом управљати кад мене више не буде. Знаш шта пословица вели – на млађима свет остаје.

Вељко

Све је то лепо и красно; само се бојим да то за њих још рано не буде! Дошли сад из школе, па им одмах предај све у шаке. Ја, ако они твоју доброту и твоје поверење злоупотребљавати стану?

Марко

Неће, Вељко брате, неће, веруј ми, јер ја добро познајем моју дечицу. Њихова покојна мати била је анђео од жене.

Вељко

Ако је мати била, не морају они бити. Видиш, ја то не говорим, што их мрзим – Бог ми је сведок за то – но говорим што би ми било веома тешко ако ти једнога дана зажалиш на ову доброту твоју.

Марко

Знам ја, Вељко, да си ти мој стари пријатељ, али ја те уверавам да се од ове моје дечице немам шта плашити. Да си само читао њихова писма, не би тако говорио. Та они су сушта благост и невиност.

Вељко

Лепо, лепо, и дао Бог да такви и остану. Само ја би' друкчије радио. Ето, видиш, нема ни по сата како су дошли, па већ 'оће читаву кућу тумбе да ти окрену.

Марко

Па, ако ће. Тако и треба. Дечица су тамо, у великом свету, тако научила, па хоће и овде код своје куће тако да удесе. Ја се с мојим Јованом нећу у то мешати. Ми имамо наше две ћелије у којима смо потпуно задовољни.

Вељко

А јеси ли видео да нису хтели Јовану ни руку да пруже?

Марко

Е, јест', би ми мало криво, али га они, без сумње, нису познали. Чекај само док им ја испричам ко је он, и шта је он њима, удавиће га грљењем и пољупцима.

Вељко

Мучно. Па ти чак ракију и бурмут забранише.

Марко

А и нашто ће ми та спрдња? Ракију пијем из дуга времена а за бурмут не умем ти ни казати зашто га шмрчем. Дакле, видиш ли, да тиме баш ништа нећу изгубити? Још ћу без ракије паметнији, а без бурмута чистији бити.

Вељко

А цилиндер и рукавице! (*Смеје се.*) Ваљада нећеш и ту бруку натаћи на главу? Та ја ћу се изврнути од смеја кад те видим! Ха-ха-ха!

Марко

(*Смеје се.*)

Е, јеси ти неко маторо дете! А, као бајаги, зашто да не мет'ем цилиндер на главу, као да је моја глава на четири ћошка? То и други паметан свет носи, а после тога, то прави мојој дечици радост, па што им не би ту радост учинио?!

Вељко

(*Смеје се.*)

Иди, бога ти! Марко и цилиндер! Не пије ракију; оставио бурмут; носи цилиндер! Још ћу дочекати да те у оном ђавољем капуту с реповима видим! Ха-ха-ха! Свашта, као на вашару!

Марко

(*Смеје се.*)

Ха-ха-ха! Е, јеси ти неки окаченик, бог те видео! Још ћеш ме и лудом направити. Али нека, нека осветићу се ја теби, брајковићу мој, кад једног дана покуњиш пред мојом дечицом нос због овога твога сумњичења. Чекај се само.

Вељко

Збиља! Ја и заборавио да те упитам за оне силне књиге дечије, које си куповао. Где ли су сада?

Марко

Па сигурно ту у сандуцима.

Вељко

Мучна посла. Нема у овим сандуцима ни једне једите књижице. Видео сам, кад су их доле на ђумруку отварали.

Марко

Онда ће ваљада доцније доћи.

Вељко

Можда, али – не верујем. Припитај их славе ти!

Марко

Хоћу, чућеш и сам, па ћеш онда опет покуњити нос.

Вељко

Тешко!

Марко

(Благо.)

Добро, добро, матори неверниче! Пст! Ево их где долазе.

(Излазе Стеван и Иван, за њима Јован.)

Појава осма

Марко, Вељко, Стеван, Иван, Јован.

Стеван

(Улазећи.)

Дакле, Јоване, ви ћете мене и Иву овде послуживати!

Јован

(Радосно.)

Хоћу! Хоћу!

Стеван

Онда вас молим да те хаљине баците, чим вам ја друге наручио будем.

Јован

(Радосно.)

Врло радо! Врло радо! *(На сѝрану.)* Добра дечица; хоће да понове њиховог старог Јована.

Марко

Дакле, јунаци моји, јесте ли задовољни с вашим собама?

Стеван

Потпуно, драги ујкице, сем неких малих измена. Али о томе ћемо доцније говорити.

Марко

Врло добро! Врло добро! Имаћемо довољно времена за свашта. А сад седите да очекамо и оне моје голубице, па да се вечера.

Јелка

(Ушрчи у собу њевајући.)

Трала-ла-ла-ла-ла! Ох, ујкице, ала си ми лепо цвеће по прозорима наређао! Баш ти хвала! *(Заљрли ља.)* А ја тако јако волим цвеће! Је ли, ујкице, да ћеш ми и клавир купити?

Марко

(Блаљо, милује је.)

Хоћу, хоћу, лудице мала! Све ће теби твој ујкица купити!

Јелка

(Пљеска рукама и шрчи њо соби.)

Марко

(За се.)

Права веверица!

Вељко

(За се.)

Право спадало!

(Улазе Милка и Зорка у бољајим шлафроцима. За њима Паулина и Мара.)

Појава девета

Сви.

Милка

(Излазећи из собе, говори Мари.)

Дакле, као што сам вам казала, онај шезлон примаћи ћете ближе кревету, а онај велики етажер метнућете између прозора. Јесте ли разумели?

Мара

Јесам, Госпођице.

Зорка

Не волим у мојој соби оне завесе од крепа, но морају бити према меблу, од плаве свиле. Дакле, сутра одмах идите код трговца да свилене завесе донесе.

Мара

Добро, Госпођице.

Марко

Утуви, Маро, све, што ти госпођице заповеде, па сутра одмах да се све набави. *(Окрене се њима.)* Јесте ли иначе задовољне са собама, голубице моје?

Милка

Јесмо, наш добри ујкице. Ви се исувипше за нас бринете. Ми смо вам много, много благо ...

Марко

(Прекида је, благо.)

Добро, добро, оставите се тога. Кад нећу за вас, да за кога ћу.

Зорка

Ми ћемо ускоро имати гостију, ујкице. Стевини и Иванови другови и пријатељи још из школе обећали су да ће их походити. Дакле, требало би да се и за њих собе спреме.

Марко

Врло добро, што сте ми казали да се раније побринемо. Јоване, ти си чуо?

Јован

Јесам, Господару.

Марко

Лепо. Сад знаш шта ти ваља чинити.

Јован

Знам Господару.

Стеван, Иван, Милка, Зорка, Јелка

(*Пријирче Марку и ѓрле ѓа.*) Драги наш ујкице, како си ти добар!

Марко

(*Узбуђено ѓрли их.*)

Е лепо, лепо, дечице моја! Хајде да се вечера. (*Велку.*) Чујеш ли ти, матори кицоше, фрајлу за руку, па хајд' за сто!

(*Сви се смеју и седају за сто.*)

Завеса пада.

Чин други

Исиа соба као у њрвом чину, само богајџо и раскошно украшена. О зидовима слике у богајџим рамовима. У дну клавир с љулићовима за нојџе. Најред велико оґледало с ноґарима. Богајџа канабџа, фојџеље, асијали и џамбурџи.

Појава прва

Милка лешкари на канабџу и чијџа књиґу. Зорка сџоји исџред Марка и намџиџа му мараму на врајџу. Јелка и Паулина седе за клавиром и неџиџо лаґано свирају. Марко новим финим хаљинама. Сџрејџно² се кређе.

Зорка

Тако, ујкице! Сад вам марама врло лепо стоји. Сваки дан се љутим кад вас видим с марамом укриво везаном.

Марко

(Блаґо.)

А шта љу, голубице, кад не уем да је вежем као што ваља. Ја и Јован се по пола сата мучимо да је вежемо, па баш никако не иде.

Зорка

Све тај ваш Јован, па Јован. Шта сте се толико у њега заљубили?

Марко

Дете моје, то је мој најстарији и најбољи пријатељ. И ви би требале боље с њиме да се понашате.

² [Неспретно]

Зорка

Па ми се лепо понашамо и увек га лепо примамо. Па шта хоће више?

Марко

Он неће ништа. Он чак и то не тражи, јер је скроман. Али ви треба саме да сте љубазне и благородне.

Милка

(Баци новине.)

Ваља да неће тражити још да га и у руку пољубимо.

Марко

А зашто не?! Он је вас на својим рукама однеговао.

Милка

(Скочи с дивана. Презриво.)

О, то неће никада бити! *(Кроз њлач.)* Зар ћемо још и слуге у руку да љубимо!

Марко

(Тронути. Пришрчи јој и заљри је.)

Ето ти је сад! Немој плакати, голубице моја! Па лепо, немојте га у руку љубити, али га немојте ни вређати. *(Благо.)* Дела, најсмеј ми се, удавачо моја! Видиш како си сад лепа! Ти треба увек да се смејеш! ... А где су наши мили гости?

Зорка

Отишли су, ујкице, са Стевом и Ивом у шетњу. О ручку ће се вратити.

Марко

Врло добро! Врло добро! О, ала су то красни млади људи!

Милка

Је л' те ујкице?

Зорка

И фини!

Марко

Једном речи – отмени људи. Мој Стева и Ива имаће од њи' много што-шта да науче.

Милка

Зацело, имаће.

Марко

Дакле отишли у шетњу? Лепо. Идем и ја мало до „Читалишта“, и до мога Вељка, да га на ручак позовем, па ћу се одма' вратити.

Милка

Само немојте дуго да вас чекамо.

Марко

Не брините се, голубице моје! Збогом! (*Узима цилиндар, рукавице и шџаџ, одлази.*)

Милка, Зорка

Љубимо руку, ујкице!

Појава друга

Милка, Зорка, Јелка, Паулина.

Милка

Баш је чудан овај наш ујка. Не ваља од добра. И због те његове претеране доброте, ја се баш и плашим³.

³ [бојим]

Зорка

А што се плашиш?

Милка

Како, што? А зар не видиш шта Иван и Стеван раде? Нема још ни три месеца⁴, како смо се кући вратили па су већ дубоко загазили. Троше немилице. Ретко које ноћи да су код куће. А сад су и у карте ударили. Прича ми јуче Мара како је чула, не знам од кога, да су пре неки дан грдан новац на картама изгубили.

Зорка

(*Забринутно.*) Боже, то не ваља. Ако тако устраје, нами неће ништа остати. Већ за ујку се и не бринем, њему много и не треба, али шта ћемо ми јаднице да радимо.

Милка

Наравно, то и јесте оно што ме у бригу баца. Ја сам предузела себи (*Окреће се око себе и њише зовори.*) да склоним све што се може, да нам се, не дај Боже, нађе ако устреба.

Зорка

(*Тихо.*)

То је паметно. Али, како ти то радиш?

Милка

(*Тихо.*)

Врло просто. Сваки дан узимам од ујке новаца или да купим штогод или да платим неке старе рачуне, па то на страну остављам, а он је забораван, па даје.

Зорка

Врло добро. Тако ћу и ја да радим.

⁴ *Уметнуто изнад умесно.* [шест недеља]

Милка

То сам баш хтела да ти кажем. Наравно, ту не може баш бог зна шта да се ућари, али тек боље ништа него ништа.

Зорка

Баш ти хвала што си ми казала.

Милка

Међутим, ја ћу добро да припазим и на ону двојицу, јер кад дође до густога, онда ћемо сви у свет.

Зорка

Ти ме плашиш.

Милка

Тако ти је. Па сад памет у главу. За остало не брине. А сад да 'ајд'мо да се обучемо, јер ови наши скоро ће се вратити.

Зорка

(Подсмешљиво.)

Море ти си нешто много дотерујеш оном Пери.

Милка

Као и ти Који!

Зорка

Е, јеси ти неки ђаво!

Милка

Као и ти!

(Смеју се. Ухвати се за руке и одлазе лево.)

Појава трећа

Јелка и Паулина.

Јелка

(Удари још један акорд и нагло устјане од клавира.)

Е, баш нећу више! Већ ме прсти заболеше.

Паулина

(Устјаје за њом.)

Али, Хелен, још само ову кратку Моцартову сонату.

Јелка

Не, не, ни ноте више. А ко је то видео по два-три сата непрестано лупати! За данас је доста! Већ ми и ноге утрнуле држећи их непрестано на те проклете педале. *(Окреће се њо соби.)* А, гле, ове госпођице оладиле! *(Присећа се.)* Аха, мора бити да су отишле тоалету да праве. Па наравно, ту су млада господа, треба се мало дотерати. *(Уздише.)* Ах, Боже, кад ћу ја једанпут бити на полици, па да имам пуно, пуно хаљина као Милка и Зорка!

Паулина

А шта вам овако фали, Хелен?

Јелка

Много, много ми фали, јер сам мезимица, а то значи: најмлађа, а то опет значи – дете, а деца имају по две три сукњице и ништа више! Ето, шта ми фали!

Паулина

Баш сте ви дете, Хелен!

Јелка

Па, наравно да сам дете, јер да нисам дете, ја бих се сад облачила и кинђурила, као оне две тамо у соби, а не би трчала у овој

хаљиници. Али нека, нека, бићу и ја на полици! (*Ухвати Паулину око њаса и улађује јој се.*) Је л' те, мамзел Полен, хоћете ли нешто да ми кажете што ћу да вас питам?

Паулина

(*Милује је.*)

Хоћу, а шта то?

Јелка

Али праву, правцату истину.

Паулина

Хоћу, хоћу, кад вам кажем.

Јелка

Е, добро! Како вам се допада овај балавац, овај друг Иванов што нам је у походе дошао, овај Милан?

Паулина

(*Тргне се, важно.*)

Али, Хелен, ја не могу да разумем ...

Јелка

(*Прекида је.*)

А, не, не, ви сте обећали да ћете ми казати.

Паулина

(*Озбиљно.*)

Али, знате ли ви да је то непристојно што ви говорите! Ја вам забрањујем ...

Јелка

А шта ви мени забрањујете? И шта има ту непристојнога ако вас питам да ли вам се неко допада? Видите ли, да сте ви мене питали,

ја бих вам казала да ми се допада и да га љу... (*Хваћиа се уилашено за ѿрса.*) Ох, Боже, ала ми нешто заигра у грудима! Ја се плашим...

Паулина

(*Љућииио.*)

Ви сте данас веома раскалшни и ја ћу вас с места тужити г. ујаку (*Пође.*)

Јелка

Пробајте само! Али онда и себе тужите како сте се синоћ у ходнику љубили с мојим братом Стеваном! (*Смеје се.*) Идите, идите само! Што не идете?! Ха-ха-ха!

Паулина

(*Трѣне се уилашено и враћии се најѿраѣ.*)

О, Боже!

Јелка

А-ха! Ето, видите ли да и ја нешто знам! Дакле, сад ми лепо и одистине кажите – како вам се допада Милан?

Паулина

(*Збуњено, муца.*)

Па ... добро ... али ... О, Боже, Боже!

Јелка

(*Пљеска весело рукама.*)

Е, тако, то сам хтела да знам! Дакле, допада вам се? Врло добро! И ја свечано најављујем да се мени тај балавац допада!

Паулина

(*Уилашено окреће се ѿо соби.*)

Али, Хелѣн, за име божје, не вичите тако и никоме ...

Јелка

(Прекида је.)

Не говорите! Је л' то? Боже сачувај! Ја знам да се такве ствари не приповедају! *(Ухвати је око њаса.)* А сад хајдемо у башту, па ћемо још много, много о томе диванити!

Паулина

(Тужно.)

О, Боже, Боже, да ме стари господин од некуд чује!

Јелка

Та шта правите тако кисело лице! Не бојте се, нико нас неће чути! *(Смеје се и весело је собом одвуче.)*

Појава четврта

Мара долази с лева. Брише прашину њо намештају и уређује сиволице на своја местија.

Мара

Е, баш ми лепо досади ово вечито лицкање и облачење ових мојих госпођица! Ко шта ради, а оне се само облаче и дотерују. Па од пре и боже помози, али откако дођоше ова три млада господина код нас, е баш ми се ту *(Показује шеме.)* попеше. Није шала по четири пута на дан свлачити се и облачити. Ујутру једанпут, у подне други пут, предвече трећи пут, а увече за позориште четврти пут. Како им се већ не досади. Али – мора бити – да и то има свога узрока. Нешто се много гледају и дошаптавају са овом господом, која нам у походе дођоше. Оно, ако хоћемо по души да говоримо, господи баш ништа не фали, али су, брате, тек јуче из школе изашли, па мука жива! А моје су госпођице веома добра партија, бар за сада, јер ако се овако и даље немилице троши, отићи ће стари господин на добош, зато могу још да бирају мла-

дожење као гњиле крушке. Али, шта ја говорим. Срцу се не да заповедати. Ето на прилику, ја ... (*Чује се на сџејеницама ход и разџовор.*) Ово ће сигурно наши гости бити. Ух, ала се одмах узнемирим ... (*Улазе Пера, Која, Милан, Сџеван, и Иван.*)

Појава пета

Пера, Која, Милан, Сџеван и Иван.

Стева

А гле наше Марице голубице. Како је вредна! Добар дан, Марице! (*Сви је ойколе, Мара се сџидљиво уклања.*) Но, но, не буди тако дивља! (*Смеју се.*) Где је стари господин?

Мара

(*Сџидљиво.*)

Изашо је у чаршију.

Стеван

А госпођице?

Мара

Оне праве тоалету.

Стеван

Где је Јован?

Мара

Не знам. Њега је стари господин некуда послао.

Стеван

Лепо, онда ми имамо довољно времена да до ручка натенане по једну попушимо. Хајдемоте!

(Помилују Мару по образу и у смеху одлазе десно. Иван полази с њима, али се с вратио брзо вратио, приширчи Мари и нагло је загрли.)

Мара

(Уилашено шргне се.)

Ју! Г. Иване, ала сте ме уплашили!

Иван

Не плаши се, душице моја, нисам ја тако страшан. *(Ошечи је загрли и почне љубити.)*

Мара

(Ошима се.)

Али, какав је то резон! Ако неко наиђе ...

Иван

Неће! Неће, голубице моја! *(Грли је.)*

(Јован у новој ливреји, с њакетом у рукама, улази на средња вратица. Кад види ово двоје загрљени, он се шргне, зашмим се јако закашље. Мара врисне и побегне лево, а Иван десно. Јован заврши главом, насмеши се, погледа за Иваном и Маром, промрмља: „Хм-хм!“ И одлази лево на доња вратица.)

Појава шеста

Која и Пера улазе гологлави са цигаром у зубима.

Пера

Тако! Докле они тамо ђаскају, дотле ми можемо овде у миру и хладовини по једну попушити и коју о нашим стварима проговорити *(Седа на канабе.)*

Која

(Седа на друго канабе преко њиша.)

О каквим нашим стварима?

Пера

А шта се будиш, вере ти? Зар не знаш с каквим смо планом 'амо дошли?

Која

Па дошли смо да се мало на туђ рачун проведемо и провеселимо.

Пера

И да бацимо сертме не би ли какву ајварушу упедали. Учили смо и мучили се. Сад ћемо сваки за својим послом, па треба и на нашу будућност да помислимо.

Која

Тако је. Само се бојим да у нашем сертмету не остану све саме мршаве кесеге.

Пера

Како ти то мислиш?

Која

Па лепо. Зар не видиш шта Стеван и Иван раде?

Пера

Шта раде?

Која

Раде хрђаво. Троше као да су на буњишту нашли.

Пера

Па шта се то нас тиче?

Која

Како да нас се не тиче? Онда ће место ајваруша, као што рекох, остати само мршаве кесеге.

Пера

А-ха! Сад се сећам. Па лепо, ми ћемо у том случају једнога лепог дана савити шипке, па о'ладити чувства.

Која

То ћемо на послетку морати да урадимо.

Пера

А зар ти не мислиш да је старац могао своје сестричине са извесном сумом осигурати?

Која

То не мислим, јер је старац исувише наиван да на какво неваљалство и помисли.

Пера

Па ипак, ипак, ја не мислим на такав хрђав свршетак.

Која

И ја не мислим, али треба на сваку околност приправан бити.

Пера

Међутим, то нама неће ништа сметати да се проводимо и уживамо.

Која

Ни најмање. Напротив, ми смо зато 'амо и дошли.

Пера

И да наше провођење с дамама, које смо још преко, у школи, почели и даље продужимо.

Која

Потпуно делим твоје мишљење.

Пера

Видиш, ја налазим да су годпођице и лепе и примамљиве.

Која

Али и сујетне и раскалашне, јер нису имале правог, домаћег васпитања.

Пера

Ти си, Којо, педантан. Ти хоћеш савршенства у свачему. За женску је довољно кад је лепа, примамљива и духовита.

Која

Како кад. Ако човек иде на то да се само моментално са женскињем позабавља, онда су довољна та својства, која си напоменуо, али, ако мисли на нешто трајније, озбиљније ...

Пера

(Прекида га.)

Батали то твоје мудровање, које у овој прилици нема баш никаква смисла. Ми смо дошли 'амо у намери, да се проведемо и провеселимо и да наше борављење у овој кући романом зачинимо. Ти знаш, да смо се ми још у школи с овим дамама радо гледали; дакле, ја сам рад, да то и даље продужимо.

Која

Лепо, али ко ће одговарати за последице?

Пера

Какве последице? Зар ти мислиш да то може имати каквих озбиљних последица?

Која

Наравно да може, ако се ми збиљски једно у друго загледамо, а овамо не мислимо с њима кућу да кућимо.

Пера

(Прсне у смеј.)

Баш си наиван! Ко ти опет о томе говори? Видиш, ја могу да се заљубим у женскиње, а и да не мислим да је узмем.

Која

Могу и ја, али то није љубав.

Пера

Но да шта је, кога врага? Љубав, мој брајковићу, још каква љубав, али чим се испавам, ја заборавам. Међутим, ко може знати да нам судба није баш ове госпођице за сапутнице нашега живота одредила!

Која

То се одиста не може знати, али се може нагађати. Јер ако ове госпођице остану једнога дана на сокаку, како ћемо моћи ми, покрај наших мршавих средстава, са њима живети и кућу кућити!

Пера

Али, ако оне остају и за убудуће овако добре партије, као сада што су, онда ће нам бити криво ако то из руку испустимо?

Која

То се разуме.

Пера

Дакле, видиш ли да ми треба наше пријатељство са њима да обновимо и још јаче утврдимо?

Која

Слажем се с тобом, али с оградом да одмах напустимо кућу чим видимо да од наших планова неће ништа бити.

Пера

(Весело.)

Но хвала Богу, кад се споразумесмо! Дакле теби неће ништа сметати да се ожениш једном сујетном и раскалашном госпођицом, само ако је богата? Е, мој брајко, то су морске теорије. Данас је новац све и сва. Ако си богат, бићеш најпапетнији, а ако си сиромаш, све твоје најлепше теорије не вреде ни луле дувана.

Која

О том би се дало много говорити, али ја налазим да ово није место за такав разговор.

Пера

И није, зато махнимо се тога. Но слушај ме, ми не треба један пред другим да се снебивамо, но треба заједнички да се проводимо и узајамно да се потпомажемо, а ја ћу већ и с Миланом о томе говорити.

Која

Врло добро, и Милан је наш друг и пријатељ, мада је мало млађи од нас.

Пера

Дакле, сад пази. Ја ћу прву прилику употребити.

Која

И ја. Само ...

(Милка и Зорка улазе с лева. И Пера и Која уситају.)

Појава седма

Милка, Зорка, Пера, Која.

Милка

(Изненађено.)

Ах! Гле наших гостију! Зар ви тако сами, господо? Где је Стева и Ива? Што су вас саме оставили!

Пера

(Клања се.)

Они се препиру с Миланом а ја и Која изађосмо 'амо да на овој хладовини попушимо по једну.

Зорка

Јесте ли били у шетњи?

Која

Јесмо, госпођице. Били смо на Калемегдану.

Милка

Па како сте се провели? Што нам се не хвалите?

Пера

А како се можемо ми сами мушкарци провести кад у нашем друштву нису биле наше лепе и добре домаћице. *(Поклони јој се.)*

Милка

(Смеши се.)

Тај вам комплименат није баш за руком испао, Г. Перо! Напротив, ми мислимо да се ви мушкарци увек боље проведете кад сте сами, јер сте онда слободнији. Једна примедбица, један виц, једна шала на туђ рачун, па чак и ружна подсмевка, све би то било

изгубљено, кад би се у вашем друштву увек налазиле овако лепе и добре домаћице. (*Клања му се.*)

Која

Ви грешите, госпођице Милка. Ми смо мушкарци и иначе вазда заједно, дакле, имамо довољно времена за све те комедијашлуке, којима нас неправедно обедисте. Али у женскоме друштву ми се много пријатније осећамо. Наше мисли добију више полета; наши осећаји више укуса; наше понашање више углађености, па најзад, ако хоћете, ми се у женскоме друштву учимо и пристојности која нам, верујте ми, никада није на одмет.

Пера

Потпуно се слажем с мојим пријатељем Којом. Нама је мушко друштво нешто обично, свакидање, дакле, баш га нисмо толико ни жељни. А што смо ми мушкарци вазда заједно, то је с оскудице женскога друштва, које би ми вазда претпоставили и најлепшем мушком друштву.

Која

Тако је. Само ћете, наравно, допустити да ми правимо разлике између женског и женског друштва.

Зорка

Како ви то мислите?

Која

(*Насмеши се.*)

Врло просто. Ако је дама, која је у нашем друштву, лепа, примамљива и духовита, онда ми изгубимо и ово мало памети што је имамо.

Милка

А ако је јадница ружна и сметена, онда са њоме комедију терате.

Која

Као и даме с мушкима!

Милка

О, молим, молим. Али ћете ипак признати да су мушкарци у таквим приликама грознији.

Која

(Слеже раменима.)

Тхе, видите, о томе би се дало много говорити. Искренији, можда, али грознији, не.

Пера

Сасвим тако. Мушкарци немају онога заједљивога пецкања, које више убада, но најшиљатија игла. У њих је – што на ум, то на друм.

Милка

Може бити. Али мени је милије у таквим приликама оно fino заједљиво пецкање, па ма убадало као најшиљатија игла но голо, простачко: „Што на ум, то на друм“, па ма и истинито било.

Пера

То је ствар укуса. Збиља, а шта ви мислите о ласкању?

Милка

Ја ласкање мрзим, јер налазим да је недостојно паметна човека. Ласкање је увреда.

Пера

Дакле, волите да вам се увек истина каже?

Милка

(Седа на канабе и йоказује Пери руком месито до себе.)
Од свег срца.

Пера

(Поклони јој се и седне.)

Па онда, зашто мрзите оно искрено, оно истинито „што на ум, то на друм“?

(И Која и Зорка седају на друго канабе.)

Милка

(Смеје се.)

Али, забога, оно сам казала⁵ кад смо говорили о ружном и сметеном женскињу, а ви за ме велите да сам лепа.

Пера

(Одушевљено.)

И јесте и лепо и примамљиви и духовити! И ја вас само за једну милост молим: да ми дозволите да вас дуго, дуго, гледати смем! *(Хваћна је за руку.)* Одиста, госпођице Милка, ви не можете замислити колико сам срећан кад сам покрај вас!

Милка

(Полако.)

Да ли вам смем веровати?

Пера

(Одушевљено.)

Смете, Милка, јер ви сте то давно приметили.

(Тихо разговарају држећи се за руку.)

Зорка

(Која је дошле с Којом тихо говорила.)

Одиста, г. Којо, ја се и дан дањи са задовољством сећам оних лепих часова, које смо тамо у институту проводили.

⁵ [говорила]

Која

(Жалосно.)

И који се неће више никада, никада повратити! А да ли се бар сећате како смо у слободним часовима увек заједно били?

Зорка

Како се не бих сећала? Често, врло често сневам о оним нашим шетњама по пољу –

Која

О цвећу, које смо по пољу брали –

Зорка

О тицама, које су нам онако дивно, онако сањалачки певале!

Која

А сећате ли се, кад се, јурећи по пољу, у онај потоћић упали?

Зорка

Па кад сте ме ви извадили!

Која

Ох, јесте, јесте! А ви сте ме тако чврсто загрлили били, да ми још и сада срце јаче залупа, кад на то помислим.

Зорка

(Сидећи се.)

Па морала сам, јер сам се јако, јако уплашила била! Оппростите!

Која

Али, забога, шта имам да вам опростим?! Камо среће да сваки дан по пет пута у поток упаднете, а ја да вас вадим! *(Ухвати је за руку.)* Је л' те да се ви не би срдили?

Зорка

(Сидљиво.)

Па, не бих! Само би ми страх било!

Која

Мила моја Зорка. (Тихо разговарају.)

(Улазе Вељко и Марко. Вељко најред, Марко за њим. Кад Вељко смонри ова два љара, он се накашље и меће Марку руку на очи. Пера, Милка, Која и Зорка скоче улашено и њођу њред њих.)

Појава осма

Марко, Вељко, Пера, Која, Милка и Зорка.

Вељко

(Непрестано кашље и ѓура Марка најоле. Овај се ошима.)

Ама, хајдемо мало у башту да се расхладимо! Овди је тако запара.

Марко

(Ошима се.)

Та шта си ме стегао за очи, као мачор! Пустите ме! (Ошме се.) О, будите бог с нама! (Крши се.) Јеси ли ти полудео, шта ли ти је?! Каква те башта снашла сад кад треба ручати?! Бога ти, шта ти би те ме за очи ухвати?

Вељко

(Смеје се.)

Ама зар за очи? А ја мислио да сам те за руку ухватио! Ха-ха-ха!

Марко

(Угледа ове на бини.)

А, гле, моје дечице! (Смеје се.) Добар дан, добар дан! Видесте ли ви овога маторога шта је урадио?

Вељко

Е, остави се сад! Било, па прошло! (*Гледа у Милку и Зорку, ове обарају сийидљиво очи.*)

Пера

Добар дан, поштовани домаћине наш! Добар дан, г. Вељко!

Марко

(*Доброћудно.*)

Опростите, ја се мало задржах. А ви ваља да одавна чекате?

Која

А, не. И ми малочас дођосмо.

Марко

Врло добро! Врло добро! Мило ми је те нисте сами били. Моје су вам ћерчице друштво правиле! Тако и ваља, голубице моје! (*Милује Зорку и Милку.*) Ви сте домаћице, па не треба да дозволите да вашим гостима дуго време буде!

Вељко

Е, паметне су оне! Твоје ћерчице знају врло добро шта им као домаћицама у дужност спада! (*Гледа их.*)

Марко

(*Доброћудно.*)

Паметније су од тебе, јер ме неће, као ти, за очи хватати! (*Смеје се.*)

Вељко

(*За се.*)

Но за џеп!

Марко

(*Окреће се.*)

А где је г. Милан? Где су моји војници?

Пера

Ено их у соби. Таскају.

Вељко

(За се.)

А ови употребили прилику, па са сестрама ашикују! Дивота!

Марко

Треба их звати. *(Виче.)* Јоване! Јоване! *(Јован долази из левих доњих врати.)* Иди зови господу на ручак! А ми хајдемо у трпезарију.

(Сви одлазе. Јован њрелази њреко њозорнице и одлази десно.)

«Појава девета»⁶

Са дна долазе Јелка и Паулина.

Јелка

Е, сад вас сто пута више водем, кад сте тако добри.

Паулина

Само пазите на себе, ако бога знате! О, Боже, Боже!

Јелка

За ме се ништа не брините. Видела сам ја како он мене гледа. – Ви се чувајте!

Јован

(Излази с десна.)

Извол'те на ручак. Сви су у трпезарији. *(Одлази.)*

⁶ Брзак није издвојио ову појаву.

Паулина

Ја ћу само мало косу да дотерам. (*Одлази лево.*)

Јелка

Само брже! Ја ћу вас овде причекати! (*Прејура ноше код клавира.*)

Појава десета

С десна долазе Стеван, Иван и Милан.

Стеван

Гле, Јелке! Шта ти ту сама радиш?

Јелка

Чекам госпођицу. Отишла мало у собу.

Стеван

Хајде на ручак. Знаш да ујка не воли да чека.

Јелка

Сад ћу ја одмах с њоме доћи. (*Стева и Ива долазе.*)

Милан

Дозволите ми, Госпођице Јелка, да вам правим друштво док се ваша госпођица не врати.

(*Стева и Ива одлазе.*)

Појава једанаеста

Без Стеве и Ивана.

Јелка

(Поклони се.)

О, молим, молим! Ви се исувише жртвујете! *(Смеје се и њолако разговара с Миланом.)*

Паулина

(Излази десно, чим види Јелку и Милана она убрза кораке и уљашено виче.)

Хелѐн! Хелѐн!

Јелка

Хајдемо, г. Милане. Видите ли како моја госпођица изгледа, као да је прашкове узела!

(Смеје се, хвата ња за руку и брзо с њиме ошрчи. За њима одлази Паулина вршећи главом.)

Појава дванаеста

Мара њолако извирује из десних врати.

Мара

Бра – а – во! Мој стари господин већ има три зета и две снаје! Биће берићета! Ха-ха-ха! *(Пљеска рукама и исшрчи на средња врати.)*

Завеса пада.

Чин трећи

Соба као и у дружном чину. Милка хода нагло по соби. Зорка седи на канапету, наслонила главу на руку. Мара стоји мало подале.

Појава прва

Милка, Зорка, Мара.

Милка

(Чудећи се.)

Дакле, отишли?! Отишли! Али зашто тако нагло да оду?

Зорка

Баш и ја о томе непрестано премишљам.

Милка

Отишли и без опроштаја, и без извињења. То не могу никако да разумем. Били су примљени и угошћени као у својој кући, частили су се читавих шест недеља, па место захвалности за све то, они се извлаче из куће као најгори лопови! *(Љућинио.)* То није лепо; то је срамно; то је неучтиво! Па ма шта да је било, опет су могли бар да се опросте и извине.

Зорка

А што је најгоре, ми смо им потпуно веровале и поверавале се. Сада изгледамо као две луде, с којима су они комедију терали!

Милка

(Љућинио ход.)

Зацело тако изгледамо?! Они да се тако неотесани покажу срам нас! Треба да сматрају за част, што смо их и погледале! Како су

прости и неуглађени, а овамо им је свака друга реч била част и кавалџерство! (*Јейко се смеје.*) Ха-ха-ха! И они знају шта је то част и кавалџерство! Голанфери једни! Да није зазорно, написала бих им једно писмо, па бих их поштено изгрдила! Али нећу, јер би могли још да уобразе да се за њих интересујемо! – Ето, видиш ли, каквим смо се људима толико времена поверавале!

Зорка

Видиш ја нисам на овакав случај ни помишљала.

Милка

(*Застаје.*)

Нисам ни ја! Само сам волела да се забављам. А што смо се с њима заносили, веруј ми да је то од дуга времена. Ко? Зар ја да се удам за онога гољу Перу?! Боже ме сачувај! О томе није смео никада ни речи да ми проговори.

Зорка

Ни мени Која. Само да ми је једанпут споменуо, ја бих му одговорила, да би се све пушио.

Милка

И ја, Богме! Баш ми до њих није много ни стало, само ми је криво, што су тако лоповски побегли. Бар су нашем ујки требали на гостопримству да захвале. Ето, видиш ли, то ме једи! Ујка је стар човек а старост ваља поштовати. Што му се нису захвалили?

Мара

Јесу, госпођице, то јест', тако мислим, да јесу, јер су Јовану предали једно писмо за старог господина.

Милка

А, кад то?

Мара

Јутрос, кад су пошли. Ја сам јутрос врло рано устала да кућу успремим и доручак зготовим. Они су у зору кући дошли заједно с нашем младом господом. Кад сам баш ову собу чистила и намештала, чула сам како се они у соби међу собом јако препиру и свађају. Мало затим изашла су господа гости из собе веома бледа и љутити. У рукама су носили своје путничке сандуке. Кад су мене видели, они су ме питали за старог господина, а кад сам им ја казала, да стари господин још није из собе изашао, они су онда тражили Јована. Ја сам им одговорила да је Јован сишао доле у авлију. Они су ми онда гурнули по једну банку у шаке, казали ми да све поздравим и – отишли. Ја сам притрчала прозору и видела сам, како су они дали Јовану једно писмо за старог господина и затим на сокак изашли. Мало затим и наша млада господа отишли су као бесомучни од куће. (*За се.*) Ни за живу главу не смем поменути да ми је онај најмлађи г. Милан дао једно писмо за госпођицу Јелку.

Милка

(*Озбиљно ђремишља.*)

Хм-хм! Мора бити да је било крупних ствари међу њима! Да се нису завадили?

Зорка

(*Премишља.*)

А ко би их знао! Али – не верујем. Око чега би они имали да се позавађају?

Милка

А зар ти не знаш мушка посла? То код њих очас буде.

Зорка

Али се очас и помире. Зар су се они један пут свадили? И зар би они због једне ништаве несугласице чак одавде оладили и без опроштаја и без захвале? Ту мора нешто крупније да је у ствари.

Милка

Право велиш, али шта то може бити? (*Мари.*) Дакле, велиш да су се свађали и грдили кад су дошли?

Мара

Јесте, Госпођице. Тако су ужасно викали да сам се бојала да стари господин чак у његовој соби не чује.

Зорка

А које највише викао?

Мара

Сви.

Милка

Јеси ли бар што разабрала око чега су се свађали?

Мара

Нисам, Госпођице, јер су сви у један мах викали. Само сам више пута чула речи: картацијо, распикућо, лопове, фалзифи –

Милка

(*Уилашено врисне.*)

Ах! (*Пријирчи Зорки ња јој угушеним гласом /брзо⁷ говори.*) Ето, чега сам се бојала, нисам се убојала. Тешко нама са браћом нашом! Ми ћемо сиротице остати! (*Вајка се.*) Ох, Боже! Боже!

Зорка

(*Уилашено хваћа се за главу.*)

Ах! То је оно! Па шта ћемо сада, јадне кукавице?!

⁷ Умећинућо изнад.

Милка

(Узушује жлас.)

Ћути! Не вичи! Сад треба паметно радити! Хајдемо у собу, па ћемо се договорити. *(Полазе обе. Мари.)* Маро, ако ујка за нас успита, кажи да још нисмо устале. Јеси ли разумела?

Мара

Јесам, Госпођице.

Милка

(Вуче Зорку, која се укочила била.)

Хајде! Хајде!

Појава друга

Мара

(Сама. Гледа за њима и врши жлавом.)

Хм-хм! Ово нису чиста посла! Одлетоше као бесомучне! Ето, шта ти је богатство! А ја сирота, па ми је равно све до Косова! Јес', богами⁸! *(Размишља.)* Прво им беше криво што гости одоше без опроштаја, бајаги, због старог господина, а после, кад чуше за свађу наше младе господе с гостима, оне се уплахирише, као да су на гују настале! Хм-хм! Како ја оно рекох? Фалзификатор? *(Мисли.)* Ја, шта ли му је то, Бого милени? *(Мисли и оћреса рукама.)* Али, шта ме се то тиче? *(Вади писмо из џепа.)* Боље ће бити да идем да предам ово писмо г-ђици Јелки. Ено ње доле у башти око њезина цвећа, сиротица! Она и не сања, шта јој носим. А онај г. Милан тако ме је погледао кад ми је ово писмо предавао, да су ме жмарци подишли! Идем да јој предам, јер је г-ђица Јелка тако добра, да заслужује свачију пажњу. *(Полази. Чује се с њоља њеукање.)* Ах! Ево ње, где 'амо долази. Још боље! Само да нас ко не смотри. *(Обазире се и њовлачи се на дно њозорнице.)*

(Јелка ућрчи унућра с кийом у руци.)

Појава трећа

Јелка и Мара.

Јелка

(Не види Мару.)

Ово ћу њему да дам! Али чекај да видим да ли заслужује! *(Кида лисџи по лисџи.)* Заслужује ... не заслужује ... заслужује ... не заслужује ... заслужује ... не заслужује. Ето ти сад! Овај цвет ништа не ваља! Чекај други да узем! *(Прсне у смех.)* Ха-ха-ха! А ко би још у то веровао! Нећу! *(Баци цвеће на асџал.)* Извол'те, господине, сами покупити. *(Поклони се, седне на канабе џа се замисли.)* Ала сам ја луда! Ко бајаги, шта је он мени? Играли смо неколико пута жмуре; он ме је ухватио – и то ти је све! Па ипак, не знам – с њиме радије говорим, но с другим. А да ме госпођица Паулина или ко други запита – зашто? Не бих умела казати! Нешто тако ... онако! *(Замисли се.)*

Мара

(За се.)

Сирота шипарица! Осетила нешто, па сад не зна шта је. Забринула се, као да су јој се лађе потопиле! Чекај док јој још писмо предам, лепо, полудеће! *(Приближи се; ѓласно.)* Госпођице! *(За се.)* Аја! Та је сад чак тамо око месеца! *(Јаче.)* Госпођице!

Јела

(Уйлашено шрѓне се и скочи.)

Ух! Ала сте ме уплашили! А где је госпођица Паулина?

Мара

Она је сад малочас устала. Сад прави тоалету. *(Приђе јој ближе.)* Имам нешто да вам дам.

Јела

(*Весело.*)

А шта то? Дајте!

Мара

Од њега, од г.Милана! (*Вади писмо.*) Гледајте! Ево!

Јела

(*Уилашено.*)

Ух! Боже! Писмо! А шта ћу с њиме?

Мара

(*Весело.*)

Па да читате!

Јела

(*Уилашено.*)

Да читам?! А што да читам!

Мара

Зато што је на вас упућено.

Јела

(*Изненађено.*)

На мене? А зашто на мене?!

Мара

(*Смеје се.*)

Зато што није на мене!

Јела

(*Одлучно.*)

Па дајте ми га! (*Узима писмо сирашљиво.*) Ах, Боже! Ала се бојим! Како ми срце лупа! Да ме ма ко сада види, одмах би на мени познао!

Мара

(Смешећи се.)

Неће нико, не бојте се! Ја ћу чувати стражу, а ви читајте!

Јела

Али зашто је он мени писао?

Мара

Зато јер је отишао.

Јела

(Уилашено.)

Отишао?! А куда?

Мара

Кући својој!

Јела

(Тужно.)

Дакле отишао? Ох, Маро, Маро, онда морам да прочитам писмо.

Мара

Наравно да морате.

Јела

(Пречишља.)

Отишао кући? А што да оде, ја га нисам ничим увредила? Томе се нисам никад, никад надала. *(Загледа њисмо.)* Шта ли ми пише? Да видим! Морам да видим! Маро, пазите, ја се бојим! *(Сипрашљиво отивара њисмо.)* Ах! *(Мара се њовлачи десној сипрани.)*

Јела

(Чија дркћућим гласом.)

„Драга Госпођице, кад ово писмо ушчитали будете, ја ћу далеко од вас бити, далеко телом, али ће моја душа вазда око вас обле-

тати!“ (Говори.) Ала је ово лепо казато! (Чииџа.) „Не питајте ме за узрок што сам овако нагло отићи морао. Стицај околности тако је хтео да сам морао отићи а да ни староме господину, ни вама збогом не речем. Морао сам бирати између дужности и осећаја“. (Говори.) Ово баш ништа не разумем. Само ме онај „стицај околности“ веома једи! (Чииџа.) „Зато вам се сад извињујем и из дубине душе молим вас да ми опростите!“ (Говори.) О, ја вам од свега срца праштам. Ујкица вели да је праштање врлина! (Чииџа.) „Збогом, госпођице! Или још боље – довиђења! Ја се надам да ћу вас скоро видети и ви ћете ми тада пружити вашу малу ручицу у знак помирења!“ (Гледа у своје руке и љовори.) И ово је врло, врло лепо казато! (Чииџа.) „Не заборавите ме, као што и ја вас никада заборавити нећу! Хитам да вас и овом приликом уверим о вечитом пријатељству моме. Ваш пријатељ, ваш брат, ваш друг Милан“. (Јецз.) О, Боже! Сад ми је тако жао, што је отишао! Све је то учинио тај проклети „стицај околности“. А да је казао мени или ујкици само једну реч, ми би зацело нашли начина да то отклонимо! (Оиџи љгледа у џисмо.)

Мара

(Приџрчи јој.)

Госпођице! Госпођице! Чујем да неко иде!

Јелка

(Уџлашено љура џисмо у недра.)

О, Боже! Ако је г-ђица Паулина! Идем у башту па ћу тамо још двајест пута писмо да прочитам. (Трчи средњим враџиима.)

Мара

(Весело.)

Врло добро! Научите га напамет па га исцепкајте!

(Исиџрче обе. Улазе Марко и Јован. Марко носи оџворено џисмо у руци, Јован носи љорњи кайуџи џреко руке.)

Појава четврта

Марко и Јован.

Марко

Сирота деца! Мора бити да их је важан узрок кући одазвао. А тако сам се на њих навикао! (*Меће наочаре и чииа.*) „Поштовани г. Марко! Хитан и неодложан посао позива нас да се одмах на пут кренемо. Не смемо ни часа часити. Опростите што и без опростјаја и без захвале одлазимо. Стога примите овим путем нашу најискренију благодарност на вашој љубави и доброти с којом нас у вашу кућу примисте. Ми вам остајемо вечито дужници ваши. С одличним поштовањем, ваши благодарни: Пера, Која, Милан!“ (*Говори.*) Ето то је све! Само да им се није каква несрећа догодила? Да им се није, сачувај Боже, ко у кући разболео? Шта ти мислиш, Јоване?

Јован

Ја не знам, Господару! Кад су ми јутрос писмо предали, били су веома узбуђени. Питао сам их куда ће тако рано са путничким сандуцима; а они само одмахнуше главом, па одоше.

Марко

(Замислиљено врћи главом.)

Хм-хм! Да их није ко у кући увредио? Али није, није. Стева и Ива живели су с њима као с браћом, а и ове моје голубице су се са њима врло добро слагале. Е, де, де! Само ми дају узрока да се бринем! О! О!

Јован

А што би се ви зато бринули, Господару? Ко зна, можда ће се они доцније вратити, или ће вам можда од кућа писати и овај нагли одлазак њихов извинити?

Марко

Право велиш, Јоване. Само да им се није каква несрећа догодила? Али, најзад, сад шта је, ту је! Причекаћу који дан, па ћу онда натерати Стеву и Иву да им пишу и да их питају јесу ли им код кућа сви здрави и на миру. А, сад хајд'мо, Јоване. Хоћу мало до циглане да одем, па нам се ваља журити да се раније кући вратимо. (*Обрће се њо соби.*) Али што то нема никога од дечице? Сигурно још спавају. Хајд'мо, па ћеш ти, Јоване, доле Мари казати да смо отишли.

(*Полазе. Вељко куца на врати и улази.*)

Појава пета

Марко, Вељко, Јован.

Вељко

Добро јутро, желимо.

Марко

(*Весело.*)

Бог ти добро дао! Е, баш као да си у боб врачао. А знаш ли, да сам од јутрос неколико пута на тебе помишљао?

Вељко

А што?

Марко

Хоћу до циглане, па да ми правиш друштво. Одмах ћемо се вратити.

Вељко

Врло радо, али ја бих имао нешто с тобом да диваним.

Марко

(Весело.)

Врло добро! Врло добро! Имамо зато времена у колима. Е, баш добро што си дошао!

Вељко

Али би боље било да у твојој соби разговарамо.

Марко

Море хајде, кад ти кажем. У колима је згодније. Бар је отворено, па ће одмах одлетети ако што лудо, по твом обичају, кажеш!
(Смеје се.)

Вељко

Ко зна, хоће ли бити лудо или паметно. Ти не би требао да се тако равнодушан показујеш на све што се око тебе догађа.

Марко

(Весело.)

Ето, видиш ли, да си већ лудо почео? Ја сам задовољан, мој матори, сада већма, но икада. Само ми је од јутрос један мали догађај моје задовољство помутио. Збиља, знаш ли да су моји гости нагло отпутовали?

Вељко

Знам.

Марко

(Изненађено.)

Ене! А откуда?

Вељко

Јер сам од јутрос са њима разговарао.

Марко

А где, славе ти?

Вељко

Срео сам их кад су на станицу полазили. Ти знаш да ја рано устајем.

Марко

(Весело.)

Е, видиш ли, то већ није лудо! Дакле, срео си их?

Вељко

Да.

Марко

Па јеси ли разговарао с њима?

Вељко

Мало. Хитали су да не одоцне на влак.

Марко

(Љубољипно.)

Па шта сте разговарали?

Вељко

Готово ништа. Само ми Стева рече ово: „Кажите г. Марку да мало боље попрпази на Стеву и Иву и да им се много не поверава.“

Марко

Хм! Опет то, па то! А јеси ли их питао, што тако нагло одоше?

Вељко

Јесам, јер јуче нису ништа о своме путу говорили, али они само одмахнуше главом и одоше.

Марко

Чудновато! А ја сам волио то да чујем, но оно друго о Стеви и Иви.

Вељко

Богме и ја, јер баш ни мени није мило да о твојој деци што ружно чујем.

Марко

Верујем, верујем. Међутим, ја у мојој деци имам пуно вере, ја њих толико волим, да ми сваки нажао чини, ко о њима ружно говори.

Вељко

То баш није тако мудро, јер ти знаш да четири ока више виде, но два.

Марко

(Доброћудно.)

Добро, добро, ти вечита неверо! Знам да хрђаво не мислиш! А, сад, хајдемо, па ћемо успут наставити.

Вељко

Боље би било да ...

Марко

(Зајуши му руком усџа, весело.)

Море, ћути кад ти кажем.

Јован

Господару, ћир Вељко –

Марко

Шта, зар си сад и ти почео! Е, онда морамо одмах да се крећемо!

(Иде најред. Вељко и Јован излазе за њим вршећи џлавом.)

(Мара долази са средине.)

 Појава шеста

Мара

(Сама.)

Одоше на циглану. Врло добро! Сад ћу бар имати времена да све по кући раније поспремам и почистим. Стари господин отишао на циглану; млада госпођа у вандровку. Јелка у башти учи напамет љубавно писмо, гувернанта се лицка и дотерује, а ове две госпођице заборавиле се, па држе некакав важан конзилијум. Мора бити да је болесник опасно оболео! Гле, збиља, па ја треба да им јавим да је стари господин отишао. *(Прилази њиховим вратиима лево и луба.)* Госпођице! Госпођице!

Чује се Милкин глас изнушра: „Шта је, Маро?“

Мара

Стари господин отишао је на циглану. Заповедио ми је да вам јавим.

Глас изнушра: „Добро, добро, Маро!“

Мара

Тако! Сад смо и то свршили. А сад, Маро, лепезу, овај, метлу у шаке, па се лади! *(Одлази лево у Маркову собу.)*

(Улазе нагло у собу Сивева и Ива, чубави, бледи, скрушени. Ива љадне на канабе и обори главу на руке. Сивева погнуше главе иде по соби.)

Појава седма

Стева и Ива.

Стева

Шта ћеш сад?

Ива

Не знам. Памет сам изгубио.

Стева

Где год смо знали, јурили смо, па се нигде не помогосмо. Нико нас не хтеде ни саслушати.

Ива

Требали смо на то раније да мислимо.

Стева

Сад је доцкан о томе говорити. Обоје смо подједнако криви. Треба братски кривицу да делимо.

Ива

Можемо је поделити, али се тиме ништа помоћи нећемо.

Стева

Па шта да радимо? Говори. Немамо времена за оклевање.

Ива

Шта да радимо, питаш? Мој је одговор – револвер или у свет.

Стева

Па онда?

⁹ *Умешнушо, изнад.*

Ива

Ништа.

Стева

Зар ти мислиш да би у свету мирни били кад би побегли?

Ива

Мислим, јер је стари исувише добар. Не би нас гонио.

Стева

(У очајању.)

Добар! Добар! Ох, Боже! Боже! То баш и јесте оно, што ме убија!

Ива

То и треба да нас убије, да нас сможди, да нас здроби у прашину! Такога човека упропастити! Ретки су оцеви који своју рођену децу тако гледају, као овај сиромас старац, нас, сестриће своје. А ми у име признања, доводимо му добош пред кућу! (Очајно.) То је грозно! То је ужасно!

Стева

(Преклињући.)

Ћути, кумим те богом, ћути! Доста ми је и иначе. (Крха руке.) Али како сад само да се из ове несреће извучемо, па би после –

Ива

(Прекида га. Саркастично.)

Опет наново почели. Је ли?! Нема нама друге помоћи до оне, коју малочас поменух!

Стева

(У очајању.)

Али ја немам срца да се убијем!

Ива

А имали смо срца да нашега добротвора, нашега Бога убијемо?
Ми смо срамни мекушци и неваљалци! Мало нам је било што смо
му све потрошили и упропастили, но смо га и на лажне менице
потписивали! Знаш ли шта смо заслужили?

Стева

(Очајно.)

Па добро, ево, нека ме затворе, нека ме осуде, нека ме окују,
лакше ће ми бити но ова мука и овај паклени страх!

Ива

(С њрезрењем.)

Како смо гадно себични! Ти и не помишљаш како би овоме грешно-
ме старцу било кад би нас у затвор отерали?! То би њега убило!

Стева

(Крха руке у очајању.)

О! Боже! Боже! Па шта ћемо! Куда ћемо! *(Пријирчи, хваћа Иву
за руку и бесно га вуче.)* Добро! Хајде да паднемо пред њим у
прашину, да му љубимо стопала, да га преклињемо за опроштај,
Он је тако добар –

Иван

(Зацени се и њокрије лице рукама.)

Добар! Добар! Божански добар! Зато ме је стид, да му у очи
погледам! Ја бих у земљу пропао! *(Бесно.)* Иди, несретниче, па га
куми и преклињи! Ти си и мене на ово зло навукао! Да тебе није
било, ја никада не би' знао за многа и многа неваљалства светска!

Стева

(Бесно.)

Ти лажеш!

Ива

(Бесно.)

Ти лажеш! Зар си толико покварен да и то нећеш да признаш!

Стева

Подједнако смо криви! Грешили смо један за другога!

Ива

Тако је! Али си ти први почео!

Стева

Можда. Али си ти дочео!

Ива

Ти си прву меницу фалсификовао.

Стева

А ти последњу.

Ива

Ти си ме научио! А ноћас си /коцкањем/⁹ крунисао твоје дело!
Зато су нас и пријатељи од јутрос оставили.

Стева

Доста! Овом свађом и овим пребацивањем нећемо ниуколико
изменити наш очајнички положај! Боље ће бити да мало хладније
промислимо шта нам чинити ваља.

Ива

Ја ти и по трећи пут велим – нама нема другога излаза до – ре-
волвер или у свет! Бар нећемо својим очима гледати ужасан свр-
шетак наше јадне невине жртве.

Стева

Дакле, да бегамо?

Ива

Да бегамо кад не смемо оно друго!

(Још раније, за време њихове свађе, Милка и Зорка оћвориле су њихо врати од своје собе, сћале на ираћ, ња бледе и очајне слушале овај говор.)

Стева

Па онда?

Ива

Онда? Шта нам Бог да!

Стева

А куда ћемо?

Ива

Свет је широк. У њему има несретника. Биће и за нас места.

Стева

Како ли ће сиротом ујаку бити?

Ива

На то смо требали раније да мислимо. Сад је доцне. Тек свакако биће му лакше, но да нас у затвор отерају. А доцније –

Стева

Доцније?

Ива

Време је најбољи лекар. Оно извида многу тешку рану. Требаће нам много, много кајања да пред ујаком овај страшни грех покајемо.

Стева

(Поћнуће главе и с резигнацијом.)

Па – хај'дмо!

Ива

Хај'дмо! (*Тужно.*) Како смо у овај поштени дон ушли, а како из њега излазимо! (*Лагано.*) Имаш ли новаца?

Стева

(*Истио као горе.*)

Имам нешто! Таворићемо се неко време док посла не нађемо.

Ива

(*Тужно.*)

Да, да посла. Камо среће да смо одма' почели што радити! Боље би било, но што смо банчили и коцкали се. Знаш ли ти да смо ми грдне паре прокоцкали?

Стева

(*Тужно.*)

Знам. Хај'дмо!

Ива

А зар нећемо ништа од ствари понети?

Стева

(*Сирашљиво.*)

Не, не, могу нас приметити.

Ива

Право велиш! Хајд'мо! (*Одлазе.*)

(*Излази Милка скрићених руку, бледа, очајна, за њом Зорка.*)

Појава осма

Стева, Ива, Милка, Зорка.

Милка

(Угушеним гласом.)

А ми, несретници¹⁰? (Стева и Ива њрзну се ућлашено и зајанени сћану.) На коме нас сиротице остављате? – Докусурили сте све, потрошили сте и црно иза нокта, упропастили сте потпуно овога доброга старца, осрамотили сте његово поштено име, па сад бегате у свет, као последње кукавице, а ваше сестре могу и туђе да перу! (Грчевито њлаче и она и Зорка.)

Стева

(Полако њогнуће главе.)

Али, сестро, ми нисмо –

Милка

(Љушито.)

Ђути! Чула сам све! (С ѡрезрењем.) И ви, браћа рођена, баш се ни један једити пут не сетисте сестара ваших?

Ива

Па како ћемо, кад и ми не знамо куда ћемо и на коју страну?

Зорка

Све једно. Упропастили сте и наше и ваше. Куд ви, тамо и ми. Кад сте нас без игде ичега оставили, право је да се сада за нас бринете.

Стева

(Збуњено.)

Оно – тако је, али како ће ујки бити, кад га сви оставимо?

Милка

Неће му ништа теже бити но кад чује шта сте ви са њиме урадили. Напослетку, ето Јелке, нека она остане. Она је још млада; она неће још за дуго разумети овај корак и ваш и наш.

Иван

Право велиш, сестро. Нисмо требали на вас да заборавимо. Хајд'мо заједно, па ћемо се мучити и злопатити с болом у срцу, да смо једну божију, једну рајску душу за срце ујели. Али нека нам буде свети аманет да кад-тад у нашега добротвора опроштаја заслужимо.

Зорка

То је братски казано. Види се да у вас јоште кајања има, а ко се каје, он се поправља.

Милка

Ми не би нашега доброга ујку остављале, јер му ништа згрешиле нисмо. Али шта би ми, сиротице, поред њега старога радиле? Ви сте га сасвим упропастили, можда ће му сутра и добош пред кућом лупнути, па куда би ми онда? Стекли смо и познаница и пријатељица. Свуда смо биле и зване и примане и уважаване. А ако се та несрећа ујки догоди, онда ће све то престати. Зато је боље да се склонимо, бар нико неће за нашу бруку, тамо у свету, знати. Осим тога, помислите само, како би ујки тешко било, кад нас не би могао издржавати и усрећити, како је он то намислио, јер ће му, по свој прилици, после ове несреће врло мало, готово нимало остати. За Јелку се не бринемо, она ће сама моћи поред њега изгурати. – Ето о томе нас две цело јутро премишљамо, зато вас мало час кад пођосте и упитих: а куда ћемо нас две, сиротице?

Стева

(Тужно.)

Па хајд'мо заједно. Само похитајмо, јер ујка може сваки час из собе изаћи.

Милка

Неће. Он је јутрос на циглану отишао.

Иван

(Тужно.)

Сиромах, он и не сања на шта ће се кући вратити.

Стева

Дакле – хајд'мо!

Милка

Само да узмемо нешто ствари што смо јутрос приправили. А ти, Иване, напиши јадном ујки бар две–три речи у име опроштаја *(Улази са Зорком у собу и брзо се враћа. Обоје носе по једну кућицу и завежљаје. Дошле је Иван извадио из џепа парче харџије и њлајваз, написао на листу и оставио на асџал.)* Хајд'мо. Доле ћемо кола узети.

Стева

(Тужно.)

Нама ништа не треба! А где је Паулина и Мара?

Зора

Паулина је у соби, чита, а Мара по собама, чисти.

Стева

Хајте, напред!

Иван

(Обазире се по соби.)

Збогом, наш добри, добри ујко! *(Јеца.)*

Милка и Зорка

Збогом! Збогом! *(Мећу марамау на очи и брзо сви одлазе.)*

(Мала њауза.)

Јелка

(Полако улази и ѓледа у њисмо.)

Појава девета

Јелка

(Сама. Чиии.)

„Збогом, госпођице! Или боље рећи – довиђења! Ја се надам да ћу вас скоро видети.“ (Премиишља и ѓовори.) Дакле, он се нада, да ће ме скоро видети, а то значи, да ће ускоро опет 'амо доћи. Благо, Боже! Само да дуго не изостане! А кад дође умолићу ујкицу да га више никад од нас не пусти. (Скаче весело.) Ах! Ала ће то лепо бити! Ја ћу му сваки дан брати цвећа, свирати у клавир и даваћу му у јутру много, много кајмака у белу кафу, јер ми је казао да веома воли кајмака ... Ето тако, ја ћу сести овде за клавир (Меће ѓисмо у недра и седа за клавир.), он ће сести овде до мене, а ја ћу му свирати овај нов валцер „Ob ich dich liebe ...“ јер он јако воли. (Свира валцер. После крајњког свирања, сѓрођим ѓласом.) Али, Господине, куд сте се загледали?! Ви сте одавно требали лист да преврнете. Срећа што знам напамет, иначе би сад било комедије (Скочи, ѓљеска рукама и смеје се.) Ха-ха-ха! Ала сам га уплашила? Гле, како се зацрвенио, као онај Милкин нов лајб! Ха-ха-ха! (Промењеним ѓласом.) Госпођице, ја вас преклињем, опростите ми и продужите овај валцер! Заклињем се да ћу од сад најревносније ноте обртати! Дакле, продужите ако низашта друго, а оно бар да видите да сам се поправио. (Клања се.) Лепо, господине! Ја сам милостива. Хоћу да вам пружим прилику да се поправите. Дакле, ево ја почињем! Пазите добро! (Седа оией за клавир и свира валцер.)

(Пауза.)

(Марко улази ѓолако с Вељком и Јованом.)

Појава десета

Марко

(Окреће се Вељку и Јовану, меће њрсӣ на усѣа и њолако љовори.)
Пст! Моје мезимче свира. Немој да је бунимо! (Гледа је нежно.)
Како ми је лепа!

Јелка

(Пресѣане да свира.)
Но, сад је већ боље ишло! (Скочи, њрчи њо соби и смеје се.)
Ха-ха-ха! (Смоѡри Марка. Изненађено.) А, гле, ујкице! Љубим
руку, ујкице! (Приѡрчи и љуби му руку.)

Марко

(Грли је, узбуђено.)
Добар дан, мезимче моје! А што ми даље не свираш?

Јелка

Па доста сам свирала, ујкице. Љубим руку, чика Вељко! Добар
дан, Јоване! (Пољуби у руку Вељка.)

Вељко

Жива и здрава, дете моје!

Јован

(Се блађо насмеши.)

Марко

(Окреће се.)
А где су оне друге моје голубице? Где су војници моји?

Јелка

Не знам, ујкице! Цело их јутро нисам видела.

Марко

(Забринуто.)

О, о, да им се није што догодило? Да се нису сирочићи поболели?
(Прилази брзо врајима десно и отивара их, виче.) Стево! Иво!
Где сте? (Гледа у собу.) Нема никога! (Прелази преко бине, прилази лево врајима, отивара их и виче.) Милка! Зорка! Голубице моје!
(Гледа у собу, уилашено се њрѓне.) О, Боже! Нема их, а ствари им разбацане по соби леже! Али где ли су оне одлетеле?

Вељко

(Који је доишле сео на канабе, смотри харџију на столу, подигне је, па пошито је погледа, уилашено се ухваи за ѓлаву.)

Ево где су! (Тужно.) Јадни пријатељу мој!

Марко

(Пријрчи му, исџрѓне му харџију из руке и ѓледа је. Уилашено.)

Шта је, за име бога, шта је! Ништа не видим! На, читај, брзо, брзо!
(Даје му харџију, ѓледа ѓа уилашено.)

Вељко

(Чиша узбуђеним ѓласом.)

„Збогом, добри ујаче! Ми се више нећемо видети. Заборави несрећну децу, која нису достојна љубави твоје! Стева, Ива, Милка, Зорка!“

Марко

(Покрије лице рукама, ѓада у наслоњачу и јеца.)

О, Боже мој! Боже мој! Отишли! Оставили мене стара и немоћна! А ја сам их толико волео! (Јеца.) Али, зашто су отишли? Шта сам ја њима учинио? Је ли, Јоване? Је ли, Вељко, да им никада ништа нажао учинио нисам? О, Боже! Боже! (Плаче.)

Вељко

(С учешћем.)

Јадни пријатељу мој!

Јован

*(Плаче.)*Господару! Добри мој, Господару! *(Покрије очи марамом.)*

Јелка

*(Пријрчи Марку, клекне њеда њ обгрли му колена, а главу на њеџова ѡрса наслони.)*Ујкице, добри мој ујкице! Немој да плачеш! Вратиће се они! Погледај ме, ја сам – твоје мезимче – твоја голубица – *(Кроз ѡлач.)* Погледај ме само! Немој да плачеш, јер ћу онда и ја да плачем! – Ти ме више не волиш! Загрли твоје мезимче, ујкице мој! ...

Марко

*(Грли је. Тужно.)*Утехо моја! Мезимице моја! Ти си још остала да ми очи заклопиш! *(Устѡјаје нагло.)* Али, зашто су отишли? Куда су отишли? Ко је њих увредио?! Они нису далеко! *(Хваћѡа нагло за руке Вељка и Јована.)* Хајд'мо, хајд'мо! Брзо! Брзо! Ми ћемо их стићи! Брже! Брже! *(Виче.)* Маро! Маро! *(Мара ујрча на ѡзорницу.)* Трчи и ти! Трчи! Ох! Колико сам ја њих волео! Они и не знају колико су ми нажао учинили! Голубице моје! Војници моји! Ху-у, ала сте неваљали, дечице моја! Зар да вас више не видим?! *(Вуче собом Вељка и Јована.)* Та шта сте стали? Хајд'мо, одмах, одмах! Не могу они отићи, јер их толико, толико волим! Хајдемо! Хајдемо! *(Вуче их. Врисне.)* А–а–а–х! *(Писар ѡолицѡе с качкеѡом на глави, ешарѡом око ѡаса и акѡима у руци улази на ѡзорницу. За њим улази један жандарм.)*

Појава једанаеста

Писар и остали.

Писар

(Салуџира.)

Молим, ко је овде *(Преврће акџа и љеда.)* г. Марко Лазић, трговац?

Марко

(Врисне кад писар улази; хваџа се за љаву обема рукама и разрогачено љеда писара. Једва просијење.)

Ја сам! *(Сви усџлахирено љеде писара.)*

Писар

(Свечано.)

Дошао сам по налогу власти да узем у попис цело ваше, како покретно, тако и непокретно имање. Ево решења.

Марко

(Као џоре.)

Моје – имање!!! А зашто?

Писар

Јер су пет ваших меница протествоване!

Марко

(Оскочи уџлашен. У највећем очајању.)

Менице! Још и то! Ох, то не ваља! То ништа не ваља! Боже! *(Посрне да џадне, Вељко, Јован и Мара џриџрче и џрихваџе џа.)*

Завеса пада.

 Чин четврти

Соба скромна са најнужнијим њој потребама. У дну и десно њо једна вратица. У дну са ситране креветица – миндерлук – а с друге ситране клупа. Најред асјал. Код асјала две њири ситолице и једна ситара њоцејана наслоњача.

(Јелка седи на ситолици код асјала и шије. Јован седи на клупи и дрема; њо кашњо њодигне главу и њогледа Јелку. Обоје у ситарим изношеним хаљинама.)

 Појава прва

Јелка и Јован.

Јелка

(Шије.)

Хвала Богу, кад се и то једаред сврши. Неколико месеца трајало је ово мување по полицији и по судовима. Сиромас мој ујка! Шта је тај мука поднео, добро је и жив остао! Није шала, продати му све што је толике године трудно текао! И још има добрих људи! Бар му ово мало крова над главом оставише, те не мора још ово неколико последњих дана у туђој кући да проживи. Истина, оставише нам само ове две собичице, али то је нама доста. У једној је ујка са старим Јованом, а у другој сам се ја наместила па дивота! Ја сам срећна и задовољна, само кад видим да ујки ништа не доштаје. Истина, сад немамо ни гувернанте, ни куварице, ни собарице, али нам баш ништа и не требају. Ја с добрим Јованом зготовим мало јела и то нам је слађе, но бог зна какви ручкови и части. Само не знам зашто се ујка сваки дан препире с Јованом о трошку. Јован вели да је остало нешто новаца¹¹ /још/¹² од онда, кад

¹¹ [трошка]

¹² *Уметинујо, изнад.*

је ујка добро стајао, а ујка вели, да то није истина, јер је он покупио све што је имао, па предао власти да се кредитори измире. А ја то не могу баш никако да разумем. Знам да ујка не би ни од кога за живу главу ни гроша примио. Ето нудили су му толико људи, па и чика Вељко, али он је све то сузним очима одбио. – Сиромах мој ујка! (*Ошире сузе.*) Он није човек, он је светитељ, и ако има раја, онда га има само за овак'е светитеље. (*Плаче.*)

Јован

(*Подигне главу и гледа је, за се.*)

Опет плаче! Ох, ала ми је тешко кад је видим да плаче! Јаднице, сиротице моја! Ти си топлину и сунце у ову тужну кућу унела! Да није тебе, мој би добри господар давно заклопио своје уморне очи! Како је однегована и како се сад пати! Али њој није ништа тешко; она све ради, све зна, све разуме! Никада не бих веровао да у нежном детињем телу може бити тако јака душа! (*Усипаје, прилази јој. Благо.*) Госпођице, ви опет плачете!

Јелка

(*Тргне се и брзо ошире сузе.*)

Ах, ти си, Јоване! Не, не плачем; сузе ми саме потекоше!

Јован

А знате, како је Господару тешко кад вас види да плачете?

Јелка

Знам, Јоване! Али, видиш, сад се баш сетих мојих сиротих сестара и браће моје!

Јован

(*Тужно.*)

Јадна дечица! Они се ужасно пате.

Јелка

Те још како пате. Кад сам њихово писмо примила, хтела сам се угушити од плача. Толи само, Јоване, Милка и Зорка шију туђе,

Ива надничичи код адвоката а Стева код неког трговца и једва толико зарађују да се хлебом заране! Док им је трајало оно мало трошка, што су собом понели, ишло је и којекако, али, кад то потрошише, онда је зло настало. Истина, они су много згрешили и право је да пате, али ми је ипак жао мојих сестара и браће моје (*Брише сузе.*)

Јован

Имате право, госпођице. Они су много згрешили, зато сада и пате. Али тешимо се тиме да ће их ова мука научити памети и искуству.

Јелка

Тако је, Јоване. Можда их ова патња њихова не би толико ни мучила, колико помисао на несрећу, коју су своме добротвору учинили.

Јован

Па, ви знате, госпођице, да им је мој господар давно опростио.

Јелка

Знам, Јоване. Па не само да им је опростио, но је и потписе на оним меницама признао за своје, само да њих не осрамоти, иако су се сви томе чудили. Сем тога, ујка их сваки дан са милоштом и жаљењем помиње, али ипак зато њима мора тешко бити, и они се искрено кају.

Јован

Ко се каје, тај се поправља. Жалосна је судба оних девојака, а за мушкарце лако је пробити се кроз овај свет.

Јелка

Имаш право, Јоване. Ја их веома, веома жалим. (*Брише сузе.*)

Јован

А зар ви себе не жалите, госпођице?

Јелка

А што би' себе жалила? Шта мени недостаје код мога доброга ујке!

Јован

На вама је цела кућа остала. Ви се за све бринете.

Јелка

Ни за шта, Јоване. Ти се више бринеш но ја. А, како би ми било да сам којом несрећом и ја са њима отишла? Видиш, Јоване, ја додуше нисам ни знала кад су они од куће отишли, али буди уверен, да никада не бих мога доброга ујку оставила. Хвала Богу, кад сам бар ја остала да му се на невољи нађем, иначе би и мене Бог казнио, као што је казнио моје сестре и браћу моју.

Јован

(Бла̄го.)

Добра, добра, госпођице наша! Ви сте много бољу срећу заслужили!

Јелка

Ја сам срећна, Јоване, кад сам крај мога доброга ујке. Сиромах мој ујка!

Јован

Није он сиромах кад вас има. Јесте ли одговорили браћи и сестрама на писмо њихово?

Јелка

Јесам, Јоване, одмах сам им одговорила. Али немој да кажеш ујки, јер ја му нисам ни речи казала.

Јован

Нећу, госпођице. Њега би још више мучило кад би знао како се они сада пате. Ви сте више пута чули како самога себе пита: „А шта ли сада раде она моја јадна дечица?“

Јелка

Чула сам, Јоване, па му баш зато ни речи не рекох о писму. А ја сам им писала да је ујка много, много чаша горчила за ово неколико месеци испио. Писала сам им: да му је све продато, да је остао без игде ичега, у једној малој кућици, у којој је своју уморну главу склонио да мирно умре с осмехом на уснама, мислећи на своје голубице, на своје војнике. (*Бришу обоје сузе.*) Писала сам им да треба истински да се покају, да се прво напате и намуче, па после да поправком и радом опроштај заслужи. Тек тада, поправљени, покајани, препорођени могу ступити пред светитељско лице ујке нашега. И он ће им опростити. А тај ће опроштај бити блистав и светао, као јарко сунце на небу!

(Вељко који је још у њочењу овога говора нејримејно враћа оћворио и говор саслушао, брзо присићуја Јелки с њисмом у руци и заљри је.)

Појава друга

Вељко, Јела, Јован.

Вељко

(Свечано.)

И они су се поправили, дете моје, и потпуно заслужили да им се опрости. Свако може погрешити, али благо ономе, који своју погрешку призна, па се поправи!

Јелка

(*Радосно, љуби га у руку.*)

Ох, како да вам благодарим за тако милосне речи, пријатељу наш?

Вељко

Не мени, дете моје, но ономе праведноме промислу, који добре људе никада не заборавља.

Јелка

(*Тужно.*)

Тако би требало да буде, али ја сам већ почела да сумњам у тај праведни промисао кад је мој добри ујка могао овако да пропадне.

Вељко

Ти грешиш, дете моје. Можда је баш тај промисао тако хтео да мој добри пријатељ Марко испије сва горчила овога света како би своје последње дане медом засладио. И злато мора кроз ватру да прође, па тек онда своју цену да добије. Ти си, на прилику, до јуче још дете била, а данас си постала зрела и паметна девојка, јер те је мука памети научила. Тако је и са твојом браћом и сестрама било ...

Јелка

(*Узбуђено.*)

Са мојом браћом и сестрама! Ох, Боже! (*Хвања се за груди.*) То писмо!

Вељко

(*Смешећи се.*)

Од њих сам добио!

Јелка

(*Зачуђено.*)

Од њих!

Јован

(Тужно.)

Јадна дечица! (Брише сузе.)

Вељко

(Весело.)

Па он њи, дабогме! Слушај само како ми пишу: (*Вади наочаре меће на нос и чииа.*) „Добри и поштовани пријатељу наш! После шестомесечне патње и гладовања нашега, ево једва једном и ми се смирисмо и кору хлеба нађосмо. Згрешили смо, али смо довољно кажњени били. Научисмо се памети, по веома скупу цену. Јест', ми смо криви; крива је судбина наша; криво је лакоумље наше; крива је божанска благодот ујака нашега! Да он није тако добар с прам нас био, ми не би тако распуштени били. Ми смо живи доказ како је тешко децу васпитати и на пут извести кад рано без родитеља остану. Ми остасмо сирочићи без оца и мајке. Ујка нас прихвати својом топлом светитељском руком. Али у својој бескрајној доброти он није могао да нам скрати ни једну жељицу нашу; он је благо попуштао ђудима нашим, он није могао ни да замисли каквих баука у свету има, који и нехотице у своје вигове увлаче оне, који на последице не мисле. И ето до чега дођосмо.“

Јелка

(Жалосно.)

Јадне сестре моје! Тужна браћо моја!

Јован

Како сада паметно мисле и пишу.

Вељко

Да, Јоване! Патња их је памети научила. Али чујте даље. (*Чииа.*) „И при свем том, и на нас се грешне срећа осме'нула! Наш некадањи пријатељ и друг Милан“ (*Погледа Јелку, ова се шргне и*

сидљиво обори очи.) „који је овде, у вароши, адвокатску канцеларију отворио, заузимањем својим израдио нам је допуштење од власти, те смо отворили велики васпитни завод за децу. Замислите, поштовани пријатељу, да ми, пуни лакоумља и распуштености, сада друге васпитавамо! Али је нас мука памети научила. Наш завод напредује. Нас се четворо трудимо и мучимо да се достојни поверења покажемо и – резултати су сјајни! Али, при свем том, нама недостаје опроштај и благослов онога, коме смо за све благодарили, а кога смо за срце ујели. С тога се на вас обраћамо, добри и искрени пријатељу наш. Ако вам је мио мир и покој наш, израдите нам опроштај у доброга ујака нашега. Похитајте, тако вам среће наше. Ох, како би блажени били, кад би наш добри ујка овде међ нама био, да га на рукама носимо. Како би срећни били кад би 'амо дошли и наша мила Јелка и наш стари Јован, да са нама наше парче 'леба поделе а ми, грешни, не смемо на то ни да помислимо. Нама није суђено да се на топлим зрацима тих праведника огрејемо. Не презирите и не заборавите, ако Бога знате, ваше покајнике: Стеву, Иву, Милку и Зорку!“ (*Брише очи марамом.*) Ето, колико сам пута прочитао ово писмо, тол'ко сам се пута заплакао!

Јелка

(*Тужно.*)

Ох, Боже! Како су се они јадни напатили!

Јован

Па и на ме нису заборавили! Сирота дечица!

Јелка

Добри наш, чика Вељко! Јесте ли им што одговорили?

Вељко

(*Весело.*)

Па, наравно, да јесам. Телеграфисао сам им.

Јелка

Телеграфисао! А што то?

Вељко

(Осврће се њо соби.)

Марко сигурно још спава?

Јелка

Да. Ви знате да је он научио да после ручка мало проспава.

Вељко

Врло добро! *(Ухвати Јелку за једну руку а Јована за другу и шишо им љовори.)* Ја сам им телеграфисао да одмах дођу 'амо.

Јелка

(Уилашено.)

Да 'амо дођу?!

Јован

(Изненађено.)

Да дођу?

Вељко

Па, наравно. Но шта сам знао друго радити? И они су ми већ одговорили да ће вечерас доћи.

Јелка

(Уилашено.)

Ох, Боже, Боже, шта сте урадили! Али, ујка ...

Вељко

То је твој и Јованов посао! Гледајте, како ћете га спремити. А ја ћу још мало, па на станицу да их дочекам. Они ће у пет сахата доћи.

Јелка

(Забринуто.)

Ох, Боже! Ја не знам – Ја не умем – Ја нећу моћи – Ето Јована!

Јован

(Узнемирено.)

Јест'! Јест'! Бојим се да му што не буде! Он је добар, он ће се веома, веома обрадовати, али баш – зато.

Вељко

(Срдито.)

Ето ти сад опет! Шта сте се обоје сплели! Почните, онако, понајлак, па ће све добро испасти. Ја одох, а ви како вас Бог учи. (Пође ња засијане.) Гле, умал' не заборавих. У овоме писму било је и за тебе једно писамце, Јелка! Ево, на! (Вади из џепа писмо и даје јој.) Мора бити, да је у башти писано, јер ми веома на цвеће мирише (Смеје се.) Ха-ха-ха! (Одлази.)

Појава трећа

Јелка, Јован.

Јелка

(Загледа њисмо, обара сипидљиво очи и њужно љовори на сипрану.)

Ох, моји млађани снови! И ви ми одлетесте! Кад сам вас сневала, ја сам била богато безбрижно девојче, а данас?! Моје су очи уплаконе а моја прса пуна туге и бола! Па ипак, ја јоште имам срца а нада облеће и колебе и палате! (Замисли се.)

Јован

(Погледа је милосипиво. На сипрану.)

О, Боже милосипиви, усрећи је, јер је заслужила! (Обори љлаву.)

Јелка

(Трѣне се, уїлашено.)

А ујка! Ујка!

Јован

(Трѣне се.)

Ах! Он може свакога часа доћи!

Јелка

(Плашљиво.)

Па шта ћемо? Како ћемо?

Јован

Не знам ни сам.

Јелка

(Иде брзо њо соби.)

Али он тек што није дошао! Забога, Јоване, шта ћемо му казати?

Јован

И сам се чудим, госпођице, јер он и не сања да ће деца 'амо доћи.

Јелка

Да, да, он и не сања, иако их свакога дана помиње.

Јован

Тим већма узбудиће га њихов долазак.

Јелка

Али само кад бих знала како ћу почети, а после би већ лако ишло.

*(Враћа десно њолако се оїћварају, Марко лагано улази на њозор-
ницу. Јован у забуну намешћа клују. Јелка брзо крије њисмо у
недра, узима свој њосао у руке и брзо седа на сїолицу.)*

Појава четврта

Марко, Јела, Јован.

Марко

(Бла̄о.)

А шта ти, Јоване, са том клупом радиш?

Јован

(Збуњено, смеиш се.)

А, ништа, ништа, намештам је, Господару!

Марко

Гле, моје мезимице, како ми је вредна! (Прилази и милује је по образу. Зашим седа у наслоњачу.) Ти се исувише напрежеш, дете моје! Ето, шта ти даде Бог, да нас два старца надгледаш.

Јела

(С њребацивањем.)

Али, драги ујка, зашто тако говорите! Зар сам ја то од вас заслужила?!

Марко

Зашто, дете моје? Зар сам те ја тиме увредио, што сам истину казао? Да је среће, ја бих тебе сада на забаве водио; али судба ти је таку срећу уделила. Противу судбе не да се борити.

Јелка

(Тужно.)

Ох, ујкице, ала ми на жао чините кад тако говорите! Мене никада срце није повукло да се проводим и забављам; ја сам најсрећнија кад сам крај вас, добри ујкице мој!

Марко

Хвала ти, дете моје! Ја сам уверен да ти тако мислиш, како говориш. Па ипак, ипак, мени је веома тешко кад видим где си ти твоју младост закопала. А још ми је теже кад помислим: шта ће од тебе бити кад мене с овог света не стане! *(Брише сузе.)*

Јелка

Добар је Бог, неће он ни мени, ни вама никаква зла учинити.

Марко

Хвала му и на оволикој милости. Хвала му што ми је бар тебе поклонιο, јер ко зна где се она друга моја дечица потуцају од немила до недрага. Сироте голубице моје!

Јован

(Ближе љрилази и значајно се погледа са Јелком.)

Јела

Ко зна, ујкице, можда ће се они опет вама вратити.

Марко

(Тужно.)

Тешко, веома тешко!

Јелка

(С нагласком.)

А ако се врате?

Марко

(Скочи узбуђено с наслоњаче.)

Ко? Зар они?! *(Ојей се полако сјушија у наслоњачу. Тужно.)* Ох, не! Они се више никада неће вратити. Познајем ја осетљиво срце дечице моје! Па и кад би се вратили, где би их примио? Са чиме би их дочекао? Не, не! Моје су голубице за навек побегле из свога кавеза! *(Брише сузе.)*

Јован

Ох, Господару, они би били задовољни и с овим што имамо.

Марко

Али ми ништа немамо, Јоване.

Јован

Имамо, Господару, имамо још нешто.

Марко

Ама откуда побогу и забога, Јоване, када знам да сам и последњу пару издао? Ево већ неколико месеци лупам главу о томе, па никако не могу да пронађем.

Јован

Немојте на то мислити, Господару. Дакле, видите ли да би имали и с чиме дечицу дочекати?

Марко

Не, не, Јоване, ја морам с тим једном начисто бити. Док сам био занет искупљивањем мојих обавеза, нисам на то ни мислио, али, сада, сада. (*Мисли.*)

Јован

(*Уйлашено.*)

Али, Господару –

Марко

(*Мисли.*)

Знам да је била остала једна последња сума новаца, којом сам исплатио шнајдере и трговце. (*Ойејј мисли.*)

Јован

(*Све већма уйлашено на сѝрану.*)

Ох, Боже! Шта да радим!

Марко

(Продужује.)

А остатак сам поделио на друге разне подружнице за које ми јавише. Дакле, од тога није ништа остало.

Јован

(У највећем узбуђењу љрилази клуџи, ља се оџеџи враџи. Заџим брзо љрисиџуџа Јелки и уџлашено џовори.)

Госпођице, госпођице, ја одох да узмем оно. Знате – оно – оно. *(Полази.)*

Јелка

(Га зачуђено џледа.)

Марко

(За џо време љремиџља, ља џоџледав Јована, луџи се руком џо челу, скочи брзо са сиџолице и веома узбуђеним џласом џовиче.)

Боже! Јоване! Јоване!

Јован

(Се наџло љџрџне, засџане и обори џлаву, Јела уџлашено скочи са сиџолице.)

Марко

(Приџрчи Јовану и ухваџи џа за руку. Говори исџрекидано и веома узбуђеним џласом.)

Ох! Боже! А где су ми очи биле?! Јоване! Јоване! Зар тако ваља?! Јелка, дете моје! Ходи! Ходи! Брзо љуби ову руку. Видиш овог Јована! Овог мог старог Јована! *(Вади мараму, љлаче и брише сузе.)*

Јелка

(Брзо љриџрчи и хваџа Јована весело за руку.)

Јован

(*Се сипидљиво ошима и не да руку.*)

Али, Господару! Госпођице! (*Љуби Јелу у чело, окреће главу и њлаче.*)

Марко

(*Кроз сузе.*)

И ја збуњен, забораван, луд да то раније не видим! Седим, па једем, а не питам откуда је! Јоване брате, пријатељу, друже мој, ти си ме убио! (*Грли Јована и њада на сиволицу.*)

Јован

(*Уљашено.*)

Господару! Господару!

Јелка

(*Уљашено.*)

Ујка! Ујка! Ах, Боже! (*Пришрчи му.*)

Марко

(*Подигне главу.*)

Не, не, није мени ништа! Али, овај, овај! Знаш ли шта је учинио?

Јован

(*Молећи.*)

Али, Господару! Ја вас преклињем –

Марко

(*Прекида га. Благо.*)

Ђути, кад си крив! Знаш ли шта је учинио? С нама је поделио своју трудну и мучну зараду!

Јелка

(*Изненађено.*)

Је ли истина?! О, добри наш Јоване (*Хвања га за руку.*)

Марко

(Бла̄го.)

Да, да, добри Јоване! Ти си велику жртву учинио! Ти си жртвовао све што си имао. Ретки су данас такви примери! Видео си да ти је господар посрнуо, па си са њиме твоју трудно стечену кору хлеба поделио. Хвала ти, пријатељу!

Јован

(Бори се собом, затӣм одлучно.)

Па добро, Господару, кад баш тако хоћете! Откуда је то моје? Зар ја нисам то у вашој кући зарадио? И кога имам пречега од вас? Ја немам нигде никога, ви сте ми све и сва и – није вредно о томе речи трошити.

Марко

Не, не, Јоване, пријатељу мој! О томе ваља говборити, то треба сви да чују, јер ти си велико дело учинио! Ох, да ли ћу ти ја то кад год вратити моћи?

Јован

Ви ми немате шта враћати, јер је то ваше и било.

Марко

Веселниче мој, ти си ваљада већ све потрошио?

Јован

Ох, не, Господару! Ја сам у вашој кући за ових педесет година толико зарадио да ће нам бити доста докле год живимо.

Марко

Видиш ли, ја од никога не хтедох ништа примити, а ти ме и нехотице нагна, да о туђем трошку живим.

Јован

(Увређено.)

Зар је то туђе, Господару!

Марко

(Усџаје и загрли га.)

Не, не, пријатељу! Опрости твоме староме другу! Видиш ли да већ не знам ни шта говорим! Опрости ми!

Јелка

(Загрли га с друге сџране.)

Добри наш Јоване! Од сад ћу те много, много више волети! *(Вељко улази на средња вратиша и кад види ово џроје, он зачуђено сџане и џосмаџира.)*

Појава пета

Вељко, Марко, Јела, Јован.

Марко

(Смоџри Вељка.)

Ходи, ходи Вељко! Ходи и ти да покараш овога нашег Јована, јер нам је тешко згрешио!

Вељко

Згрешио?! А како то?

Марко

(Блаџо.)

Већ неколико месеци води кућу, а ми, сироти, и не знамо да је он своју муку трошио.

Вељко

То сам ја одавна знао.

Марко

(Зачуђено.)

Ти си знао?! А откуда то?

Јован

(Молећим џласом.)

Ја вас молим, ћир Вељко –

Вељко

(Прекида ѓа.)

Јер је он толико година своју зараду мени на оставу доносио и пре неколико месеци све натраг узео.

Марко

И ти о томе ниси хтео мени ни речи да кажеш?

Вељко

Јован ме је молио да ти не казујем.

Марко

(Весело.)

Па то је била, на тај начин, читава завера међу вама? О, о! И да ја нисам случајно данас почео да рачунам трошак наш, можда не бих никада ни дознао за ову велику жртву мога Јована?

Јован

Па шта би тиме изгубили, Господару?

Марко

Много, веома много, јер те не би познао тако светлога и племени-тога, пријатељу мој! Ох, што ми нису сада овде и она остала

дечица моја да виде ко је тај Јован и шта је он мени! (*Оћетѝ г̃а заг̃рли.*)

Вељко

(*Узбуђено.*)

Твоја остала дечица?! А јеси ли ти њима опростио?

Марко

(*Благ̃о.*)

Јесам и овог и оног света! Та ја се на њих нисам ни срдѝо. Још ја њих треба за опростај да молим, јер сам их мојом непажњом у беду и очајање гурнуо! (*Тужно.*) Јадна дечица моја! Где ли се сада пребијате од немила до недрага?

Вељко

(*Свечано.*)

Питаш, где се потуцају? Пријатељу мој! Брате мој! Стегни срце твоје и буди јунак као и до сада што си био! Ево ти дечице!

(*Оћворѝ шѝром враћѝа. Унућѝра ућѝрче: Сћѝеван, Ива, Милка и Зорка, клекну ћѝред Марка и обг̃рле му колена, Марко се ћѝрг̃не, ћѝокрије лице рукама и ћѝолако клоне на сћѝолицу. Заћѝим наг̃ло рашири руке ћѝа њихове г̃лаве ћѝрићѝисне на своје г̃руди. Јелка је заједно с њѝма клекла исћѝред Марка. Јован ћѝокрио лице рукама а Вељко брише очи марамом.)*

Последња појава

Сви.

Стеван

Опрости, добротвору, грешницима, који се искрено кају!

Марко

(Који дуго не може до речи да дође.) Голубице моје! Војници моји! Нека вам је просто! О, хвала ти, Боже милостиви, кад си ми их опет вратио! *(Рашири руке.)* Ходите! Ходите у наручје моје да вас чврсто пригрлим да ми опет не одлетите!

Милка

Не, не, добротворе наш! Хоћемо прво на коленима да измолимо светитељски опроштај твој! Опрости!

Стева, Ива, Зорка

Опрости! Опрости!

Марко

Ама шта да вам опростим, бегунице моје! Зар да вам опростим, што сте се мучили и гладовали, сирочићи моји?! Загрлите нашега ујкицу, па нек је све заборављено.

(Сви се дижу и весело се ѓрле.)

Стева, Ива, Милка, Зорка

Добри ујкице наш!

Марко

Тако! А сад у руку овога мога 'ранитеља, овога мога брата, који је нашега ујкицу и моју мезимицу хлебом залагао!

Стева

Све нам је чика Вељко причао. Хвала ти, добри Јоване, други оче наш! *(Сви њилазе руци, Јован не да, но их загрли.)*

Марко

(Вељку.)

А ти, матори! Два пут си ми децу довео, али не дао Бог више.

Вељко

(Смеје се.)

И ја не желим, јер ми се већ досади плаћајући фијакере!

(За њо време Милка, Зорка, Сњева и Ива њоздрављају се са Јелком.)

Вељко

(Прилази Јелки и њолако јој ѓовори.)

Јеси ли твоје писмо прочитала?

Јелка

(С њидљиво обара очи.)

Још нисам!

Вељко

Прочитај га, али немој ништа одговарати, јер ће он сам по одговор доћи. Лепо га прими и поштуј га, јер он је много, много бољи, но она двојица Пера и Која!

Марко

(Весело.)

Па ходите, ходите још једном да вас загрлим! Ходите ви, голубице моје. И ви, војници моји! И ти, мезимче моје! И ти, ранитељу мој. Сви, сви! Ох! Како сам срећан, што вас све видим.

Вељко

(Свечано.)

Тако и ваља! Постао си жртва доброте твоје; поклонио си твоје поверење онима, који нису искуства имали, па је ипак правда и доброта победила! Свако може да погреша, али благо ономе ко се покаје и поправи.

Марко

Амин.

(Сви се ѓрле.)

Завеса пада.

КРИТИЧКЕ НАПОМЕНЕ

ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ

Основни извор за утврђивање критичког текста драме *Жртва* јесте апограф (препис, чистопис, контролисан од стране аутора). Препис начисто има 83 стране, рађен је црним мастилом на белом папиру правоугаоних линија димензија 34 x 22 cm. Испод наслова налази се Брзаков потпис. Дидаскалије су подвучене, нису стављене у заграде изузев дидаскалија унутар реплика. Имена ликова су на левој страни у истом реду са репликом. После имена лика, а пре реплике стављана је црта. Угласта заграда је коришћена за означавање заједничког говора ликова, затим уласка на сцену, што је овде задржано. Ретке ауторске интервенције тичу се накнадне дораде, а у појединим случајевима непрецизног преписа. Прекид говора лика, односно застајкивање, паузе, обележава тачкама (четири до пет), а у издању је употребљена правописна норма тј. три тачке. У појединим случајевима кад је говор лика прекинут упадицом, пише једну, ређе три црте, овде је остављена једна црта. Испред реплика ставља црте да обележи говор лика, што је у овом издању уклоњено, саображавајући са стандардом.

Правопис је осавремењен само у оним случајевима који не задиру у стилску раван дела. Испред везника *да* често ставља запету. Обележавање зависних реченица запетом није у складу са савременом правописном нормом, па је овде прилагођено стандарду. Тачку користи након редног римског броја, ознаке чинова, навођења ликова пре појаве. Присутна су одступања од писања негације, глас *x* (*неби ли*), што је овде исправљено. Такође је исправљено спојено писање речца (*дали, јели, на жалосїи*) прилога (*до душе*) и писање сонанта *ј* у вокалским скупинама (*радијо*). Задржани су зато специфични облици речи (именица, глаголских облика), као и све језичке особености (*їевукао*). Бројеве пише цифрама, што је такође остављено. У појединим случајевима извршено је једначење сугласника по звучности (*одкуда – откуда*). Прилог овамо редовно је писан *амо*, што је овде обележено апострофом. Неретко је изостављен глас *x* (*оћеїїе*), као и средишњи глас (*изволїїе, осменула*) и завршни глас (*је л, хајд*), што је у тексту реплика обележено апострофом. Показне придевске заменице пише у облику *оваке*, без апострофа, што је такође исправљено. Недоследно обележава прекид говора лика, у једним случајевима трима тачкама, у другим цртама (три до пет). У издању је уједначено према издању осталих драма, па је у тим случајевима задржана црта као семантичко интонациона одлика. Задржано је и писање великим почетним словом речи ословљавања из поштовања (*Госїодару*).

ИЗВОРИ

Рукописи драма *Три свейла дана*, *Мика ѿракијиканѿи*, *Мило за драго* и *Олуја* чувају се у Архиву Народног позоришта, а драма *Жрѿва* налази се у Рукописном одељењу Матице српске. Све драме, изузев *Жрѿве*, изведене су у Народном позоришту у Београду.

Рукописни:

Жрѿва, Рукописно одељење Матице српске, Нови Сад, инв. бр. М. 9015

ПОПИС ИЛУСТРАЦИЈА

Фотографија Драгомира Брзака.

Факсимил странице рукописа *Жрѣва*.

РЕЧНИК

(Мање познате речи, наслови дела,
страни облици речи, фразеологизми, имена)

Авакум – Свети Авакум београдски

ајваруша – крупна, месната паприка

ашиковајџи – љубавни разговор

бајџистџи (фр. baetiste) – врста финог и густог платна

бећар – нежења, бескућник

берићей – благослов, срећа, напредак

болџа – свод, лук; трговачка радња

бочи – натеже, справља

буњишије – ђубриште, сметлиште

вандровка – скитња

вексла – меница

вигови – омче, замке за птице

влак – воз

џоланфери – Гуланфер – скитница, бескућник, пробисвет, спа-
дало, мангуп

девајџи – склањати, бежати

диванијџи – говорити, причати

ђумрук – царина, трошарина

еџажер (фр. *etagere*) – полица, раф

зазорно – стидно, срамотно

канабе (тур.) – диван, софа

кесеџа – врста рибе

корсем – тобоже

креј – лака и ретка свилена вунена тканина

курџалисџи (турц.) – отрести се, ослободити се

лорњетџи (фр. *lorgnette*) – наочарско стакло за једно око

мџл – (тур.) – имање, стока

миндерлук – клупа са наслоном

мучно – тешко

муџџираџи – строго поступати, злостављати

најоличар – онај ко обрађује туђу њиву и даје половину приноса
као надокнаду

џлајваз – оловка, писаљка

џонајлак – полагабно

џохарчиџи – потрошити, уништити

сахџи – сат

серџме – сертмет – врста рибарске мреже

џамбуретџи – табурет (фр. *tabouret*) – столица без наслона, клупица за ноге

џераџи белу лолу – узимање слободе младих жена да се у одсуству мужева препусте љубавним задовољствима, односно присвајање права мушкараца

ѿронуйѿо – гануто

ћейенак – вратанца од дућана

ћир – кир – господин

уѿовейѿи – удовољити, повлађивати

умосѿиѿиѿи – угодити

часловац – богослужбена књига у којој су молитве за свако доба дана

чувсѿива – осећања

шезлон – шезлонг (фр. *chaize longue*) – полусофа са наслоном за лежање

иѿиѿарица – млада девојка, девојчурак

шлафрок (нем.) – хаљина у облику огртача.

Ob ich dich liebe – ако вас волим

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

821.163.41–2

БРЗАК, Драгомир, 1851–1904

Жртва : слика из живота у 4 чина : “позориште је школа народа” / Драгомир Брзак ; приредио Александар Пејчић. – Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 2014 (Београд : Службени гласник). – 127 стр. : илустр. ; 15 см. – (Библиотека Драмска баштина ; коло 14, књ. 4)

Ауторова слика. – Тираж 300. – О издању Брзакових драма: стр. 8. – Уводне напомене: стр. 9–11. – Критичке напомене: стр. 120–121. – Речник : (мање познате речи, наслови дела, страни облици речи, фразеологизми): стр. 124–126. – Извори: стр. 122.

ISBN 978–86–80629–74–2

1. Пејчић, Александар [приређивач, сакупљач], 1976–

COBISS.SR–ID 209091852

**Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА**

ЧЕТРНАЕСТО КОЛО

Књига 1

**Драгомир Брзак, Милош Цветић
ТРИ СВЕТЛА ДАНА**

Књига 2

**Драгомир Брзак
МИКА ПРАКТИКАНТ**

Књига 3

**Драгомир Брзак
МИЛО ЗА ДРАГО**

Књига 4

**Драгомир Брзак
ЖРТВА**

Књига 5

**Драгомир Брзак
ОЛУЈА**